

J.A.K.

2025 - 2026

Bladet

*Arbejde med ånd,
skaberkraft og værdi*

25^{kr.}

Arbejdet for forbundethed *Arbejde*
Finde tilbage til vores indbyrdes forbundethed Med møje skal du dyrke jorden

J.A.K. Bladet 2025 - 2026

medlemsblad for JAK Danmark

Redaktionen

Karl Henning Mikkelsen

Henning K. Thomsen

Bestyrelsen

Formand

Karl Henning Mikkelsen

info@karlhenning.bio

Næstformand

Henning K. Thomsen

henning@spirit-innovation.dk

Bestyrelsesmedlemmer

Lisbeth Sørensen

lisbeth.lsk@gmail.com

Oliver J. Schouw

oliver.j.schouw@gmail.com

Marianne Bang

mariannebk@hotmail.dk

Britha Brodersen

britha.brodersen@gmail.com

Suppleanter

Jacob Møller

jacob.moller@yahoo.dk

Simon Karinsson

simonio@tuta.io

Følg J.A.K. Danmark på facebook eller
tilmeld dig vores nyhedsbrev på jak.dk

Indhold

3 Leder

4 Arbejde som åndelig praksis og
samfundsskabende kraft

af Karl Henning Mikkelsen

7 Fra udnyttelseskultur til gærekultur

af Uffe Jonas

12 Arbejde og dømmekraft

af Henning K. Thomsen

17 Det godes og det ondes teknik

af Lars Thor

24 Arbejde

af Endrik Maat

29 Arbejdet for forbundethed

af Anna Toft Sandgaard og Anne Sofie Nielsen

32 Arbejdet, robotter og kunstig "intelligens"

af Henning K. Thomsen

37 Modsætninger, magt og værdisystemer

af Martin Pedersen

Leder

Velkommen til dette nummer af J.A.K. Danmark-bladet, som vi glæder os over at kunne udgive. Hvis du har læst de foregående 2 numre af bladet, så har du måske på forhånd haft en tanke om, at temaet i dette blad ville være Arbejde. For dermed har vi sluttet en lille tour de J.A.K., om Jord, Arbejde og Kapital, om end i en anden rækkefølge.

For at skabe indholdet har vi også denne gang inviteret eksterne skribenter til at komme med deres perspektiver på emnet, så artiklerne udtrykker ikke nødvendigvis J.A.K.'s filosofi eller ideologi, men de underbygger på hver deres måde den undren og refleksion, der er behov for, hvis vi vil tættere på at forstå de 3 produktionsfaktorens reelle sammenhænge og værdi, og ikke blot ukritisk vil adoptere de mekanismer, der er kollektivets ureflekterede overbevisning.

Arbejde arbejde arbejde . . . et ord eller begreb der dækker over så meget, fra hyggeligt hånd- og havearbejde til umenneskeligt slave- og børnearbejde. Arbejde virker til at være omdrejningspunktet i et forbrugssamfund som det danske, og det kan, sandt at sige, vel også være svært at forestille sig, hvad der skulle kunne binde os og alle vores basale og bekvemmelige behov sammen, hvis det ikke var arbejde i fællesskabets tjeneste.

Overvejende har vi jo de holdninger, synspunkter og sammenhænge, som uddannelser, medier, politikere og eksperter præsenterer. Selv om artiklerne i bladet også kan præsentere både holdninger og overbevisninger, så håber vi først og fremmest, at bladets indhold vil vække til undring og refleksion, så forståelse af begrebet arbejde opleves både mere nuanceret og forståeligt – rigtig god læselyst.

Arbejde som åndelig praksis og samfundsskabende kraft

Af Karl Henning Mikkelsen

Arbejde – fra slid til livskraft

Om intention, jord, bevidsthed og menneskets ansvar

Arbejde betragtes ofte som en økonomisk nødvendighed. I denne artikel udfoldes et andet perspektiv: arbejde som åndelig praksis og samfundsskabende kraft. Med afsæt i personlige erfaringer, landbrug, fødevarekvalitet og bevidsthed stilles spørgsmålet om måden, vi arbejder på i dag, former både vores sundhed, kultur og fremtid mere, end vi aner.

Arbejde – mellem nødvendighed og mening

»I dit ansigts sved skal du tjene dit brød.«

Dette bibelcitat har for mange præget forståelsen af arbejde som noget tungt, besværligt og uundgåeligt – næsten som en straf. Personligt har jeg aldrig helt kunnet forene mig med denne forståelse. For hvis arbejdet kun er lidelse og nødvendighed, hvad bliver der så af glæden, meningen og værdigheden i livet?

Jeg tror, arbejde i sin dybeste forstand bør tilstræbes at være en glæde. Ikke altid let, men meningsfuldt. Et sted, hvor mennesket kan forbinde sig med noget større end sig selv og opleve, at det, man gør, har betydning.

Når arbejdet ikke i sig selv giver mening

Som ung tømrerlærling oplevede jeg perioder, hvor arbejdet ikke rummede nogen umiddelbar tilfredsstillelse. Nogle opgaver, som for eksempel isoleringsarbejde, var ensformige, fysisk belastende og ofte dem, der tilfaldt os lærlinge. Her var hverken æstetik eller skaberglæde i selve

opgaven.

Alligevel udførte jeg arbejdet. Jeg ønskede at blive i min læreplads, som jeg grundlæggende var glad for. I de situationer tog jeg et andet udsagn ind i min bevidsthed:

Jeg gør dette arbejde for Gud, vidende at alt er en overgang.

Set i bakspejlet er jeg ikke sikker på, at formuleringen var teologisk korrekt. Men eksistentielt gav den mening. Den løftede arbejdet ud af det rent materielle og ind i en større sammenhæng. Arbejdet blev ikke defineret af opgavens karakter, men af intentionen bag.

Intentionen former arbejdet – og mennesket

I et åndeligt perspektiv er intention ikke blot en tanke, men en virkende kraft. Den bevidsthed, vi bringer ind i arbejdet, former både resultatet og os selv.

To mennesker kan udføre det samme arbejde og alligevel skabe vidt forskellig værdi.

Når arbejdet udelukkende udføres ud fra egen interesse, nytte og økonomisk gevinst, opstår der en gradvis adskillelse: mellem mennesket og arbejdet, mellem mennesket og naturen og mellem mennesket og sig selv.

Når arbejdet derimod udføres i ansvar for helheden, opstår der forbindelse. Forbindelse mellem mennesket og det, der skabes. Forbindelse til naturens kredsløb. Og forbindelse til en oplevelse af mening og værdighed i det at bidrage.

Jorden som produktionsmiddel

– eller levende væsen

Denne forskel ses tydeligt i landbruget. Aktuelle billeder

og optagelser fra stalde viser dyr, der lider, uden mulighed for at udleve deres naturlige adfærd. Reaktionen fra de ansvarlige er ofte præget af forsvar og vrede over kritikken med henvisning til, at ”sådan må det være i en stor produktion”. Det er skræmmende, fordi det vidner om en dyb adskillelse fra det liv og den natur, hvis skæbne er lagt i menneskets hænder.

Et andet eksempel er forureningen af vores grundvand. Flere steder er det ved at stå klart, at drikkevandet er truet af pesticider. Når konventionelle landmænd advares mod sprøjtning i sårbare områder, opleves det som umuligt at fortsætte dyrkningen uden kemi. Afgrøderne vil, siges det, gå til grunde.

Dette udsagn afslører, hvor grundlæggende kunstgreb er blevet en del af den viden, der undervises i. Frø genmanipuleres for at tåle bestemte pesticider, og de virkninger, der står bag frøene, er ofte de samme, som producerer kemikalierne. En lukket kreds, drevet af økonomisk kynisme, som det er svært at overskue konsekvenserne af. Også begrebet rewilding rejser alvorlige spørgsmål. Når tidligere husdyr indhegnes i naturparker og overlades til sig selv uden vinterfodring, er det langt fra noget naturligt. Husdyr er avlet til samliv med mennesker og kræver omsorg. At træffe sådanne beslutninger fra skriveborde, uden indlevelse i dyrenes behov, er et ansvarssvigt. At henvise til ”ordrer oppefra” fritager ikke det enkelte menneske for medansvar.

I den konventionelle tænkning bliver jorden et produktionsmiddel. Dyr bliver numre. Planter bliver varer. Værdien måles i ton pr. hektar og kroner på bundlinjen. Lidelse, udtømmning og langsigtede konsekvenser bliver ofte direkte ignoreret.

Biodynamisk arbejde

– samarbejde med livets kræfter

Den biodynamiske tilgang udspringer af et helt andet verdensbillede. Her betragtes jorden som en levende organisme, gennemstrømmet af fysiske, biologiske og kosmiske kræfter. Arbejdet bliver et samarbejde med

naturen, både fysisk og mentalt, frem for en manipulering gennem kunstgreb. Landmanden arbejder med rytmer, mangfoldighed og opbygning af liv i jorden. Ikke blot for høstens skyld, men for helheden: jorden, gården, dyrene og menneskene. Afgrøderne bliver livskraftige. Føde bliver ikke blot ernæring, men bærere af sundhed og balance. Og de mennesker, der arbejder med jorden på denne måde, oplever ofte en dyb livsglæde og hjertekontakt med det liv, de er omgivet af.

Føde, livskraft og bevidsthed

I antroposofisk forståelse er føde mere end kemi. Den bærer spor af den proces og den bevidsthed, den er blevet til i. Når mad produceres gennem ensidighed, stress og udtømming, mister den noget af sin livsbærende kvalitet.

Det rejser et dybt spørgsmål: *Hvad gør det ved menneskets sind at leve af mad, hvor økonomisk gevinst er den afgørende faktor i hele værdikæden?*

Er det tilfældigt, at vi samtidig oplever øget psykisk mistrivsel, mental træthed og et kulturelt landskab præget

af overfladiskhed?

Når underholdning i stigende grad handler om at slå tiden ihjel, kan man spørge, om det blot er et markedssvar, eller et spejl af en bevidsthed, der mangler næring.

Arbejde, sundhed og samfund

Når jord, vand og luft ødelægges uden hensyn til kommende generationer, betaler vi prisen senere, i sundhedsvæsenet, i mistrivsel og i tab af livskvalitet.

Biodynamisk dyrkning rummer her et stort potentiale. Fødevareproduktion bliver sundhedsarbejde. Livskraftig mad skaber livskraftige mennesker. I dette arbejde inddrages naturens rytmer, dyrenes væsen, særligt koens unikke rolle, samt frø, der er fremavlet uden manipulation. Alt bæres af en intention om balance: i jorden, i afgrøden og i mennesket.

Kan der være tvivl om, at denne tilgang tjener menneskeheden bedst?

En Åben undren

Hvorfor lader vi dette ske, når konsekvenserne er så åbenbare?

Er det bekvemmelighed, frygt, magtesløshed, eller har vi mistet forbindelsen til vores ansvar?

Måske begynder forandringen ikke med systemer, men med den måde, vi bedømmer succes på. Måske burde arbejde igen forstås som en åndelig praksis. Ikke som prestige eller økonomisk gevinst, men som en tjeneste for livet. Og måske er det netop her, fremtidens arbejde begynder.

*Karl Henning Mikkelsen, født 1955
tømrer, bygningsingeniør, økologisk
deltidslandmand/tømrer siden 1997:
Biodynamisk landmand siden 2006.
Formand for Foreningen for Bio-
dynamisk jordbrug og for JAK
Danmark.*

Fra udnyttelseskultur til gavekultur

Af Uffe Jonas

Den rammestyrede frihed

I den moderne verden bliver arbejde ofte reduceret til en slags mekanisk transaktion: tid i bytte for penge, livsenergi i bytte for overlevelse. Det liberale samfund fremstiller sig selv som en frihedens orden, men i praksis fungerer det ofte som en dominans- og udbytningsekonomi under frihedens maske.

Friheden forstås formelt som valgfrihed, men i praksis bliver mennesket tvunget til at sælge sin tid, sin opmærksomhed og ofte også sin personlige integritet for overhovedet at kunne deltage i samfundet. Der er ikke tale om direkte tvang, men om en strukturel nødvendighed: den simple overlevelses-mekanisme, der holder arbejdet i gang, udgør en indirekte form for tvang, der virker så meget desto mere effektivt, fordi den kan benægtes.

Charles Eisenstein, forfatter til bogen ”Sacred Economics”, peger på, at den moderne protestantisk-liberalistiske frihedsopfattelse er kompatibel med dyb ufrihed: man er fri til at vælge, men ikke fri til ikke at vælge. Valget er ikke frit i eksistentiel forstand, men underlagt en stram rammestyling, hvor alternativerne er defineret på forhånd.

Maskinalderens etik

Protestantismens etik markerer et afgørende vendepunkt i forståelsen af arbejdet. I overgangen fra relationel økonomi til udnyttelseskultur mister arbejdet sin sociale karakter af gave og forvandles til en strukturel tvang, man må underlægge sig for at kunne overleve.

Efter reformationen fremstår arbejdet ikke længere blot som et nødvendigt vilkår for overlevelsen i den faldne verden, men som et indre kald – et sted, hvor mennesket kan tjene Gud gennem flid, pligtopfyldelse og ansvar.

Men som Max Weber påviste, bliver denne etik gradvist løsrevet fra sin teologiske sammenhæng og forvandlet fra en åndelig pligt imod livsfællesskabet til en sekulariseret arbejdspligt. I det øjeblik mennesket holdes strengt til regnskab over for fællesskabet, reduceres det åndelige kald til en social pligt, mens Gud forsvinder.

På den måde forvandles arbejdet under protestantismen fra et socialt gavebidrag til et individuelt frelsesmiddel. Det mister gradvist sin relationelle og liturgiske karakter og bliver i stedet et tegn på individuel værdighed, en værdi i sig selv. Tilbage står arbejdet som en form for individualiseret moralsk tvang: en flid uden nåde, et ansvar uden hvile, en virksomhed uden hjemlighed, en fragmenteret produktivitet uden håndværkets forløsning.

Grundtvig blev i sin tid både forfærdet og fascineret ved synet af de engelske industrihaller i 1830'erne, fordi de for ham legemliggjorde modernitetens tvetydighed. Han så, hvordan en potenseret menneskelig skaberkraft samtidig førte til menneskets selvforarmelse.

Helst ville han kalde de moderne ingeniørkunster den rene djævelskab:

“ [Men jeg må] tilstå, at alle de hammere dog er stumper af Mjølner, som jeg så godt kan lide, og noget nær de eneste virkelige Levninger af den vidunderlige Thorshammer, der for et par årtusinder siden sprang i stykker på de hårde jættepander.” (*1)

Fabrikkerne vidnede kort sagt om en enorm produktiv energi, om teknisk snilde og kollektiv kreativ formåen – men også om et beskidt arbejdsliv i røg og damp og øresønderrivende larm, løsrevet fra sang, fortælling og hinsides enhver form for hjemlighed og menneskelig målestok:

Når jeg således ser, hvilke forbavsende fremskridt alt, hvad der kan drives med maskiner og lykkes ved mekanisk afretning, daglig gør ... da formoder jeg, at England snart vil indse, at det er på gale veje, ved at ofre mennesker i hundredtusindtal til maskineriet og ved at opløse sine åndskræfter i aritmetiske størrelser og matematiske beregninger; og da vil den samme kæmpeånd, som har skabt maskinerne, også forstå enten at tilintetgøre dem eller at sætte dem i et tjenligt og tjenerligt forhold til menneskevirksomhed og menneskeheld. (*2)

Grundtvig var liberalt sindet, men han indså fra begyndelsen, hvordan mobiliseringen af skaberværkets kræfter med henblik på økonomisk gevinst kan udvikle sig til en livsstrategi uden livsvisdom. Fascinationen gjaldt den nye kraft, der - som thorshamre - blev sluppet løs i maskin-

hallerne og sat i menneskets tjeneste.

Forfærdelsen gjaldt det faktum, at denne frigjorte, nærmest overjordiske kraft ikke var indlejret i et levende fællesskab, men i et abstrakt profitabelt virksomhedssystem, hvor mennesket blev reduceret til et maskinel appendiks, en produktionsenhed blandt enheder, et middel blandt midler.

Arbejdet blev forstørret og forstærket. Men mennesket som individ blev formindsket, fremmedgjort, anonymiseret og reduceret til en mekanisk funktion i et stort matematisk forudberegnet maskineri.

Vores følsomhed behøver ikke engang være poetisk, siger Grundtvig, den behøver blot at være ganske almindeligt menneskelig:

... for at indgyde os en vis gru ved maskineriet i det store, der ikke blot gør en alarm, så ingen kan få ørenlyd, og sværter og steger alt, hvad der nærmer sig det, men gør mennesker i tusindtal, både store og små, til lutter biting, lutter appendikser til maskineriet som hovedsag og grundkraft; så selv de englændere, der giver sig stunder til at tænke på andet end at gøre alt, hvad de har op i penge, ser med en hemmelig gru på enhver ny opfindelse og kolossalsk anvendelse af de mekaniske grundkræfter, som efterhånden fortrænger alle de gamle håndværkere og gør dem til blotte redskaber i maskinmesterens hånd, tankeløse trælle i fabriksherrens gård. (*3)

Hjemlighedens etik

Før det moderne gennembrud indgik arbejdet i langt højere grad i en lokal og gaveøkonomisk sammenhæng. Det betyder ikke, at samfundet var uden hierarkier, magt eller udbytning, men at arbejdet overvejende var indlejret i et netværk af relationer og gensidige forpligtelser, ikke abstraheret som en vare løsrevet fra livssammenhængen.

Arbejde var knyttet til oikos – husstanden, landsbyfælles-

skabet, sognet - forstået som livsnære økonomiske, sociale og åndelige kredse. Man arbejdede ikke primært for en løn, men for at opretholde og forny de gensidige relationer og forpligtelser i husholdningen, landsbyen, lavene og kirken.

Ydelser blev givet og gengældt over tid, ofte uden præcis opgørelse af timetal og bytteværdier. Værdien af arbejdet lå ikke alene i resultatet, men i den relation, det opretholdt. At bage brød, lave sko, bygge, høste eller pleje var ikke blot funktionelle handlinger, men måder at høre til i samfundet på.

Med det moderne gennembrud løsriver arbejdet sig gradvist fra denne organiske gavekreds. Det bliver flytbart, målbart og omsætteligt. Hvor arbejdet tidligere var noget, man gav ind i fællesskabet, bliver det nu til noget, man sælger på et marked. Den sociale sammenhæng erstattes af en kontrakt; gensidigheden reduceres fra en social interaktion til en økonomisk transaktion: en overdragelse af liv og arbejde i et aftalt tidsrum til gengæld for en bestemt sum penge.

Fra udnyttelseskultur til gavekultur

Charles Eisenstein viser os, hvordan det moderne arbejde typisk fungerer som en udnyttelseskultur, hvor naturressourcer ekstraheres, og den menneskelige indsats adskilles fra mening, formål og relation.

I udnyttelseskulturen er arbejdet, som Eisenstein beskriver det, ofte monotont, nedværdigende og fremmedgørende. Selv arbejde, der i sig selv kan være meningsfuldt, ledsages af bureaukratiske krav og institutionelle rammer, der forarmer det menneskelige sjæleliv — ikke fordi arbejdet i sig selv er uden værdi, men fordi systemet adskiller indsatsen fra dens betydning.

Her træder Eisensteins kritik af slavearbejdet tydeligt frem. Det moderne slaveri er ikke ulønnet i snæver tek-

nisk forstand, men et rammestyret arbejdshelvede: et arbejde, der ikke fremmer menneskets udfoldelse, der ikke lader sjælen vokse gennem sine handlinger, men i stedet reducerer den arbejdende til et middel for systemets fortsatte selvopretholdelse.

Denne opfattelse af arbejde som en form for økonomisk tvang står i skarp kontrast til den dybere forståelse af arbejdet som livsform. Arbejde er ikke et onde, der skal overstås for at nå hjem, men et medium for vores deltagelse i verden. Når arbejdet mister kontakten med formål, mening og relation, så kollapser det i en travlhed uden betydning.

Et fremmedgjort samfund, er et samfund berøvet sin hjemlighed. Det er en psykologisk grundtilstand i det moderne samfund, som giver sig udtryk i kollektive symptombilleder som stress, angst og depression - tilstande, der oftest behandles som individuelle psykologiske problemer, selv om deres udspring er systemisk.

Alternativet til udnyttelseskulturen må være en gavekultur, hvor arbejdet igen bliver et udtryk for fællesskab, gensidig afhængighed og venlige vekselvirkninger - en arbejdsform, der involverer alle parter på en meningsfuld og respektfuld måde, idet den genetablerer forbindelsen mellem indsats, relationer og meningsfylde.

Mennesket som medskaber og livet som gave

Menneskets dybe længsel er ikke blot at få fri og kunne slappe af, men at bidrage, at medvirke, at skabe. Når arbejdet engagerer vores gaver og forbindes med et indre formål, bliver selv det, der traditionelt anses for "kedeligt", "ensformigt", "rutinepræget" eller "lavstatus", til noget uendeligt værdifuldt.

Elementære samfundsfunktioner som husarbejde, madlavning, børnepasning, sygepasning, omsorg og læring — disse handlinger er ikke kun nødvendige i rent funktionel

forstand, men de skaber et grundlæggende felt af værdi, et samfundsmæssigt ritual, som rækker langt ud over det, der kan udmåles i penge.

Det gælder også maskuline funktioner som renovationsarbejde, vedligeholdelse af bygninger og infrastruktur, reparation, håndværk, det daglige slid i værksteder, på byggepladser og i maskinrum. Uden disse grundlæggende funktioner kollapsede samfundets synlige liv.

Netop derfor tilhører de gavekulturens kerne: de udføres ikke for at maksimere prestige eller profit, men for at opretholde det grundlæggende livskredsløb. Som Eisenstein formulerer det:

Det er en meget gammel idé, som handler om, at universet kører efter gavens principper. Og at menneskelivet kører efter gavens principper. At selve formålet med vores eksistens, grunden til, at vi er her, faktisk er at give. Og at alle har en gave, som er vigtig og meningsfuld, og måske endda unik og afgørende.

Det er helt sikkert sandt i et økosystem, hvor hver art har en vigtig funktion, og uden den funktion, uden den gave, som den giver til økosystemet, ville alle være en lille smule fattigere. Og systemet som helhed ville dermed være en lille smule svagere. (*4)

Grundtvig deler en beslægtet intuition: arbejde bør ikke være en kropslig tvang, uden relation til menneskets livsrytme og sang. Og vi bør værdsætte det jordnære arbejde mindst lige så højt som det åndelige. For Grundtvig er arbejde en livsyttring — et sted, hvor mennesket ikke blot producerer, men deltager i verden som en historie, et fællesskab, et væv af relationer.

I en tid, hvor arbejdet udmåles i profit og effektivitet, minder Eisenstein og Grundtvig os om, at menneskets dybeste rigdom ligger i evnen til at give, skabe og høre til. I en gavekultur består arbejde ikke i en transaktion mel-

lem to parter — hvor hver part forsøger at maksimere sit eget udbytte — men som en fri og ubundet handling, hvis værdi ligger i selve det at yde sit bidrag til fællesskabet, og at modtage andres bidrag tilbage.

Det er et samfund, hvis rigdom ikke beregnes af marginalerne på udbyttet af malmen, men i hvordan goderne cirkulerer:

***Langt mere af malmen så hvid og så rød
fik andre i bjerg og i bytte;
hos dansken dog findes det daglige brød
ej mindre i fattigmands hytte;
og da har i rigdom vi drevet det vidt,
når få har for meget og færre for lidt. (*5)***

*Uffe Jonas er ph.d. i Nordisk Literatur, forfatter, sanger og sangskriver. Dybt optaget af Grundtvigs filosofi og spiritualitet igennem mere end 30 år. Forfatter til bogen *Solen ved Midnat: Grundtvigs Sang til Kosmos* (2015). Medredaktør, essayist og kommentator på udgivesrækken *Grundtvig's Writings in English* (Grundtvig-Centeret, Aarhus University Press, 2011-21).*

(*1) Grundtvig, *Mands Minde*, Foredrag d. 14. november 1838.

(*2) Grundtvig (1838), *ibid.*

(*3) Grundtvig (1838), *Ibid.*

(*4) Charles Eisenstein, *Sacred Economics: Money, the Gift, and Society in the Age of Transition*, tale fra 13. januar 2012 på »The Hive« i Vancouver, BC.

(*5) Grundtvig (1820), *Langt højere bjerge*, HS 380.

Arbejde og dømmekraft

af Henning K. Thomsen

Teoriens svaghed

Det forekommer mig at flere og flere – med rette – undres over den mangel på logik og sund fornuft, der med jævne mellemrum mangler i beslutninger, der træffes i offentligt og statsligt regi. Disse uforståelige beslutninger kan næppe skyldes manglen på øjne eller skriveborde, som beslutningerne har været omkring, for de steder rammes sjældent af besparelser. Så enten er disse beslutninger rent politiske og alle øjne og skriveborde er blot gummitempler for de politiske ideer, eller også har både øjne og skriveborde været aktiveret, uden at det har givet den nødvendige logik og sund fornuft – set udefra.

Lad det være sagt eller skrevet her fra starten, at følgende ikke tager afsæt i studier og undersøgelser, betalte som ubetalte, eller gennemlæsning af store mængder af faglitteratur om emnet. Det tager afsæt i betragtninger, refleksioner og et liv med virke og udfordringer i både den praktiske verden og den teoretiske verden.

Uanset om det er det ene eller andet, eller for så vidt noget tredje, der ligger bag beslutninger, der synes ulogiske og fjernt fra sund fornuft, så ville de næppe være kommet så langt i det virkelige liv, i det praktiske liv. For i det praktiske liv, der måles effekten på realiteterne: ”isen holder, eller holder ikke”, ”træet faldt til den rigtige side, eller ikke”, ”vi nåede toget, eller vi nåede det ikke”. I det virkelige og praktiske liv er det ikke den mest påståelige eller velformulerede, der kan få tingene til at ske, passe eller holde, men den der besidder en brugbar praktisk dømmekraft.

Vi kan læse og studere os til meget i denne verden, men sand dømmekraft og skelneevne er ikke blandt disse ting. Nuvel, vi kan studere os til kundskaben at beregne en konstruktion, opstille et regnskab, der stemmer og andre logiske discipliner, og lære nogle logiske processer. Men når mere abstrakte sammenhænge skal forenes til et brugbart hele, så er der brug for skelneevne og dømmekraft, der er brug for at kunne se objektivt klart og nøgternt på det abstrakte og kunne gennemskue svagheder og problematikker.

Legen, arbejdet og dømmekraften

Sand dømmekraft og skelneevne, og ikke mindst evnen til at erkende begrænsningen for ens egen dømmekraft, udvikles og forfines i høj grad gennem praktisk og fysisk virke, fordi fejl og succes bliver aldeles synlige og håndgribelige her. I den fysiske verden kan man ikke akademisere eller debattere om noget fungerer eller ej, for enten fungerer det, eller det fungerer ikke, punktum, så de praktiske og fysiske udfoldelser er fremragende lærepladser for logik og dømmekraft.

Vores lærings- og skelneproces i forhold til logik og dømmekraft starter, når vi er ganske små, lige fra det tidspunkt hvor vi skal til at opdage hvordan vores arme og fingre fungerer, videre gennem den fysiske leg i børneårene og forfines i voksenlivet gennem praktiske udfoldelser.

Her melder tanken sig om, hvilke konsekvenser det har på sigt, når børns ”leg” nu i høj grad er centreret om spil på PC, tablets og telefoner og 24/7 underholdning/programmering, i forhold til den fysiske og sociale leg de havde sammen tidligere.

De praktiske udfoldelser i voksenlivet er også reduceret, men potentielt spænder de vidt, fra hus- og havearbejde, fysiske fritidsinteresser, sport og til manuelt arbejde, landbrug, håndværk osv. Mennesker, der på den måde skal have noget til at fungere i praksis, vil og må uvægerligt opøve dømmekraft og skelneevne i deres virke, hvis de vil se resultater, der kan sammenlignes med andres ditto.

”Jo mere udfordringen varierer, og jo hurtigere og mere kontant eller håndgribeligt konsekvensen er af de vurderinger og valg, vi skal foretage, des mere skærper det vores dømmekraft og skelneevne, og ikke

mindst vores erkendelse af, hvor denne ikke slår til - hvor vi har brug for at dygtiggøre os eller har brug for andres kompetencer”.

Teknologiens og effektivitetens facetter

De bygningsværker, konstruktioner og teknologiske landvindinger, som mennesket har gjort gennem 1000-vis af år, var ikke sket, hvis der ikke også var mennesker, der evnede den teoretiske disciplin i forbindelse med udvikling og optimering, og mestrede det med dømmekraft. Menneskets opfindsomhed og skabertrang og vores teknologi og effektivitet har givet os masser af komfort, tryghed og nogle muligheder og standarder, som vores forfædre formodentlig rigtig gerne ville have haft. Men dette leveres også med en potentiel høj pris, hvis vi ikke har dømmekraft og skelneevne til at erkende, hvor teknologi og effektivitet er et gode for mennesker eller direkte skader naturen og essensen af menneskets eksistens og menneskets fundamentale værdier.

Noget kunne imidlertid tyde på, at det kniber med at bevare dømmekraft og skelneevne i denne stadige stræben efter mere, for vores materialistiske velfærds- og forbrugskultur har næsten givet effektivitet og teknologiske landvindinger kulturstatus – som om hele vores eksistens som mennesker og samfund er afhængig af vækst og teknologisk udvikling, både individuelt og i samfundet.

Uden bevidsthed ånd, kultur, natur, menneskelighed og humane værdier svinger den teknologiske udvikling, effektivisering og optimering ind i en selvforstærkende spiral, hvor mennesket bliver til en arbejdsrobot i teknologiens og systemers tjeneste, og her - indtil robotterne overtager helt – skal tænke mindre og mindre i sit bidrag, ikke kun ved samlebåndet ude i den praktiske verden men også i det teknologiske teoretiske maskinrum. Begge steder betyder optimeringen og effektiviseringen, at menneskets virkefelt reduceres, og dermed også det felt hvor dets dømmekraft kan komme i spil og trænes, og i øvrigt også hvor muligheden for at danne sig et overblik

over, hvorvidt ens egen del-proces indgår i et hele, som man kan stå inde for.

Den stille men sikre konsekvens er, at vores dømmekraft svækkes og begrænser sig til mindre og mindre cirkler omkring os selv, samtidig med at de såkaldte eksperter, myndigheder og medier i stadig højre grad har tilranet sig en rolle, som dem der ved bedst, ved hvad der er rigtigt og forkert og fortæller os, hvad vi skal mene om dette og hint i den stigende mængde af informationer og kompleksitet i en globaliseret verden.

Man kan vel gøre sig den tanke, om vi samlet set – selv om vi potentielt har let adgang til alverdens viden ved få klik - reelt bliver lettere at manipulere, kontrollere og styre, når vores egen dømmekraft og skelneevne er svag eller fraværende. Hvis den tese er sand, så må konklusionen vel være, at positiv værdi af viden uden dømmekraft afhænger af ydre faktorer og dermed potentielt direkte er farlig for både os selv og fællesskabet.

Dømmekraft, skelneevne og frihed

På det individuelle plan er vores dømmekraft og kompetence til at skelne noget af det vigtigste, hvis vi reelt vil være frie. Dels for at vi evner selv at vurdere, men også for at vi kan skelne mellem hvem vi kan eller ikke kan støtte os til, der hvor vores egen dømmekraft ikke slår til.

Summa summarum, vi kunne ikke have den komfort, de bekvemmeligheder, vores velfærd og ikke mindst vores potentielle tidsoverskud, hvis der ikke også var blevet lagt et solidt stykke arbejde i den teknologiske udvikling og effektivisering – både teoretisk og praktisk. Det paradoksale problem er imidlertid, at når teknologisk udvikling og effektivisering sker uden øje for menneskeheden eksistens, så kan menneskeheden som helhed ende med at

overflødiggøre sig selv, for i yderste konsekvens vil kunstig intelligens kunne give svarene, lave løsningerne og robotter vil udføre dem.

Man kan næsten se for sig, hvor meget tid og frihed vi vil få, men samtidig også meningsløshed. For selv om et voksent menneske, der har været fanget i livets arbejdsrum, drømmer om dén frihed, som var det en konstant ferie de skulle på, så ville der måske mangle mening og mål med selve menneskelivet, set fra et holistisk perspektiv.

Er der et formål med vores fysiske liv på jorden?

Kollektivt er vi næppe på jorden alene for at reproducere os selv. Vi er skabninger med unikke evner, talenter, skaberkraft og åndsadgang, og selv om nogle af os er her med særlige kreative evner, og kunne leve alene for at skabe skønhed i form af billeder, musik o.l. eller praktiske opfindelser til glæde for andre, så er vores kollektive fysiske gøremål, virke og erfaringsfelt, hvor vores dømmekraft kan kalibreres, måske et centralt fundament for ikke at udrydde os selv. For lader vi kunstig intelligens og robotter overtage dette, kan det umiddelbart være svært at se et praktisk formål med vores fysiske eksistens på denne jord, og dermed mærke en mening med vores eksistens.

Kan udviklingen styres i en human retning?

Et spørgsmål, man kunne stille, var vel, om vi overhovedet kan kontrollere denne udvikling? Er driften i denne dømmekraftsnedbrydende og selvforstærkende spiral ubrydelig til spiralen kollapser. Eller kan vi gøre noget for at styre udviklingen i en anden og mere human retning?

Hvad er det for faktorer, der driver disse udviklinger?

Svaret må afhænge af, hvem man stiller spørgsmålet til. For de større aktører i erhvervslivet er vækst det stadige mantra, og tilbagegang eller reduktion det samme som fiasko, og fra politisk hold lyder det som om, at vækst er en forudsætning for vores velfærdssystem.

Så det er næppe fra den kant, vi kan forvente, at den dømmekraftsnedbrydende spiral brydes. I øvrigt så udstiller det vel et samfunds og værdiers dystopi, hvis bevarelse af velstand og sundhed forudsætter økonomisk vækst, fordi det udstiller, at samfundet og værdierne ikke er stabile og bæredygtige i sig selv.

Der er en tankevækkende diskrepans mellem erhvervslivets ønske om optimering og derfor relativ reduktion af arbejdskraft og staten, der vil have så mange som muligt ud at arbejde og være selvforsørgende, så de kan bidrage med skatter og afgifter, eller i det mindste ikke koster fællesskassen noget.

Det ville være nemt, hvis staten som en enhed havde indsigt og visdom til at varetage menneskets interesser, ve og vel ud fra andre kriterier end produktivitet og økonomisk lønsomhed. Men den kompetence hos staten er, for et støt voksende segment i befolkningen, rigtig svær at tro på, for her er vi tilbage ved ordene i denne klummes indledning.

Et bud på, hvordan spiralen eller udviklingen kan bringes ind i en form, der tjener mennesket, kunne være, at vi derfor individuelt og kollektivt træffer daglige valg, der giver plads og mulighed for, at levende mennesker har et virke, hvor deres funktion, ånd, dømm- og virkekraft gør en forskel, og – ikke mindst – at vi er parate til at acceptere, at dette valg måske betyder en lidt højere pris og en lidt langsommere eller mere besværlig proces. I prak-

sis kan det f.eks. være, at vi handler ind, hvor vi kan blive betjent af mennesker, bruger leverandører, der har mennesker ved telefonen, handler hos den ”lille” leverandør, den lokale landmand, frugtavlere osv. osv., for vælger vi komfort, nemhed og besparelser hver gang, så laver vi et ubehageligt selvmål på sigt.

Henning K. Thomsen.

Ånd, sind, tro og innovation har altid interesseret mig, og i 2019 - i forbindelse udrulningen af 5G - indså jeg, at der var centrale forhold i samfundet, der ikke blev håndterede redeligt.

Jeg er nu aktiv i flere samfunds-visionære netværk og fællesskaber.

Jeg er fra 59' og bor på landet i det østjyske, og har drevet egen

B2B-virksomhed i over 30 år.

Min udd.faglige baggrund er håndværk og ingeniør.

Det godes og det ondes teknik

af Lars Thor Smith

“Det ondes teknik”

Følgende artikel kan bidrage til en forsoning mellem såkaldte konspirationsteoretikere - og de, der bebrejder dem, at de demoniserer myndigheder og stat for at ville øve ondt mod deres befolkninger. Det er ikke det, det

handler om, for repræsentanter for diverse myndigheder er ikke nødvendigvis ”onde”, det være langt fra, men deres handlinger kan komme til at virke ondt, fordi de indgår som del af samfundsmekanismer, der virker automatisk videre fra fortiden ind i vor tid, hvor de i kraft af, at de ikke er bevidstgjorte, kommer til at virke ondt. For det onde er - esoterisk set - intet andet end det gode, der vir-

ker på et forkert tidspunkt. Indser man dette, bliver man også klar over, at vi på en måde alle har del i tidens ondskab, i og med, at vi lider under manglende bevidstgørelse af strukturer og mønstre, som vi blot har overtaget ubevidst fra tidligere generationer.

Hannah Arendt skabte begrebet ”Det ondes banalitet” om den mekanisme i det moderne komplicerede og arbejdsdelte samfundsliv, som muliggør, at det onde kan leve i upåagtet ly af dagligdags arbejdsrutiner, hvor det enkelte menneske ikke kender resultatet af sine egne beslutninger. Eller ikke ønsker at kende det, fordi det kun er led i et nærmest automatiseret arbejdsforløb, hvis enkelte dele ikke knyttes sammen i en moralsk helhed, og hvor det individuelle ansvar således tilsyneladende ophæves. Dette var tilfældet med Adolf Eichmann, SS-manden, der nærmest havde fungeret som en slags funktionær i teknisk komplicerede transport- og henrettelsesprocedurer af tusinder af jøder, men ikke var i stand til at indse sit eget ansvar, fordi han mente, hans virksomhed blot var en del af et arbejde, han udførte under ordre, et arbejde hvis yderste konsekvenser, han hævdede ikke at kende til. Ordren kom fra mennesker, der sad inde med det egentlige overblik, og som derfor besad det virkelige ansvar. I Eichmanns tilfælde opstod det onde således i kraft af komplicerede sociale strukturer, hvis sammenhæng ikke blev gennemskuet, fordi de bevidst blev fortrængt-sandsynligvis af frygt.(*1)

Der skal ikke megen viden til at gennemskue, at netop skjulte erhvervsinteresser og dermed ønske om vinding hos enkelte mennesker har spillet afgørende ind i vaccineudrulningen, vi har set i årene under corona-krisen. Disse privatøkonomiske interesser har åbnet op for uheldsvangre perspektiver, som skyldes sammenblandingen af medicin og penge- og erhvervsinteresser.

Men lad os betragte problemet fra et mere principielt synspunkt. Dette synspunkt vil vise, at mennesker ikke nødvendigvis har onde hensigter, men at deres handlinger kommer til at virke ondt, fordi de har sammenhæng med strukturer, der fra fortiden virker ubevidst videre i det moderne samfund, og derfor undertiden kommer til at virke ondt.

Den norske forfatter, Kaj Skagen, fortæller i et essay om et lovforslag til hastighedsnedsættelse på vejene i 1980'ernes Tyskland. (*2) Forslaget blev fremført for at mindske antallet af færdselsulykker på de tyske veje. Det blev gennemført. Men se, nu rejste der sig en storm af protester fra sammenslutningen af protesearbejdere i Tyskland. Dette fagforbund repræsenterer mennesker, der arbejder i industrien til fremstilling af proteser til tilskadekomne, blandt andet fra trafikulykker. Forbundets talsmænd hævdede med fuld ret (det var jo lovforslagets sigte) – at loven ville mindske antallet af trafikulykker og derved drastisk nedsætte behovet for proteser. Følgen ville blive drastiske afskedigelser i protesebranchen, muligvis med massearbejdsløshed blandt protesearbejdere som yderste konsekvens.

Kaj Skagen fortæller historien om protesearbejderne som eksempel på det, han kalder for “det ondes teknik”. I grunden var de tyske protesearbejders argumentation fuldkommen logisk, og man kan udmærket forestille sig, at loven har fået de følger, de frygtede. Man kan også udmærket forestille sig, at historien er blevet fortalt i de tyske morgen-nyheder, uden at det har foranlediget, at nogen har fået morgenkrydderen galt i halsen. Mange har måske endog følt solidaritet med protesearbejderne, uden at de nødvendigvis kan betegnes som onde mennesker. For i et samfund, hvor arbejdet er organiseret efter “det ondes teknik”, det vil sige efter egoismens

princip, må arbejdsløshed unægtelig forekomme at være et større onde end "fuld beskæftigelse", selv når denne opnås igennem de største menneskelige omkostninger, herunder et forøget antal tilskadekomne i trafikken!

Problemet er, at vi ikke i tilstrækkelig grad erkender, at sammenknytningen arbejde og penge er lig med instrumentalisering af ondskabens væsen. "Det ondes teknik" antager dermed en anonym karakter, fordi der er tale om et så overordnet princip, hvorefter vi organiserer forskellige dele af vort samfund, at det personlige ansvar næsten synes at forsvinde i dette perspektiv. Ofte er ondskaben ikke særlig reflekteret – ingen mennesker ved deres fulde fem ønsker jo bevidst ondt over andre mennesker – men når ondskaben bygges ind i samfundsforholdene ved hjælp af den måde, vi for eksempel organiserer arbejdet på, så bliver den mindre let-gennemskuelig og derfor også lettere at forflygtige ansvaret for.

Vi er vant til at tænke, at alting begynder med individet, og det er også sandt. Men igennem bevidstheden om spiritualitet går det op for flere og flere, at der også findes overordnede kollektive strukturer eller "felter", som påvirker os alle. Helheden i disse kollektive strukturer er større end summen af delene tilsammen! Det vil sige, hvis vi indretter et samfund med dårlige kollektive strukturer, så påvirker det individerne, uanset hvad disse ellers gør for at holde sig sunde. Dermed kommer den lille egoisme til at virke ond på et omfattende plan, simpelt hen fordi den er indbygget i strukturer, der ubevidst gennemsyrrer hele samfundet. Til sidst har vi endog glemt, hvor disse strukturer kommer fra, de synes altid at have eksisteret, det er bare sådan – og medmindre vi gør strukturerne til genstand for refleksion, fortsætter det med at være sådan. Der er altså tale om et kollektivt fænomen af ubevidsthed. Og dette er netop årsagen til, at "det onde" i vor tid opfordrer os til at gøre strukturerne til genstand for refleksion – bevidstgørelse!

Rudolf Steiner påviser i sin epokegørende foredrags-

række "Michaels Mission" (GA194), hvordan fortidens impulser tilknyttet åndslivet, retslivet og erhvervslivet i moderne tid ender med at munde ud i herredømmet af onde magter, nemlig hvis de virker videre indenfor strukturerne af den gamle enhedsstat (herunder en organisering af arbejdet, knyttet til lønsystemet). Ad den vej kan vi diagnosticere det onde som det gode, der optræder på et forkert tidspunkt. Det vi oplever i vor tid er fraværet af den strukturelle tredeling af samfundet, i den virkelighed, som spirituelt set kræver tredelingen af samfundet (en definition af den sociale tredeling af samfundet må behandles i en anden artikel end denne). Eksemplerne er naturligvis mange.

Produktion er jo knyttet til arbejdskraft, eller rettere til jobs. Altså til sammenkædningen af arbejde og penge. Da alle er forpligtiget til at "forsørge sig og sine" i dette samfund – det er for eksempel indskrevet i den danske Grundlov – så er produktion naturligvis god i og med, at den skaber arbejdspladser, og det gør den jo, i hvert fald på kort sigt (hvad en ødelagt menneskehed på en ødelagt jordklode har af gavn af, at der er "fuld beskæftigelse" synes mere uklart). For at opretholde "fuld beskæftigelse" (en løgn, som ifølge sociologen Ulrich Beck, søges opretholdt selv i krisetider) skal vi producere en stadig større mængde varer, som kun produceres for at "holde hjulene i gang" og med kolossal ødelæggelse af naturen til følge.

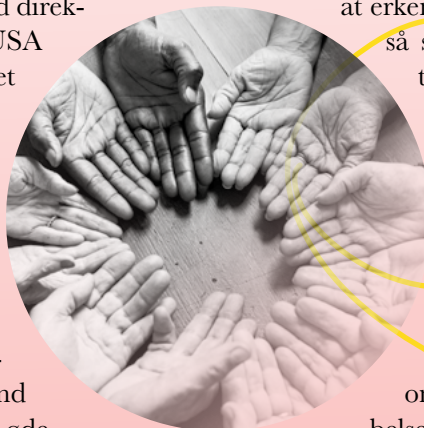
Alle vil gerne tjene penge, men når griskheden når sådanne højder, som nås, når GMO-selskabet Monsanto, som følge af at have tvunget indiske landmænd til at bruge genmodificerede frø, samtidig driver tusindvis af disse landmænd til selvmord, så kan vi alligevel godt se, at noget er galt med profitlysten. Og det samme gælder miljøødelæggende stoffer, hvor vi i årtier har levet højt på forbruget af plastik, en rest fra olieproduktionen. Verdens have er i dag ødelagt af overflødige plastikprodukter, der svømmer rundt i vor klodes vandarealer.

For at opretholde sammenhængen mellem profit og arbejde må vi i yderste konsekvens producere våben, narke eller starte krige for bagefter at kunne udøve "nation building". Hvad f.eks. med direkte initiering af krige, sådan som USA gennem nogen tiår har praktiseret det, nemlig for, efter at den krig, man satte i gang, er overstået, bagefter at kunne praktisere "Nation building", hvilket blot vil sige, at man sender egne erhvervsvirksomheder ind i det land, man lige har lagt i ruiner for at praktisere den giftige forretning, det er, at opbygge et nyt land på ruinerne af det, man lige har ødelagt? På den måde bliver krige sanktioneret som i grunden noget, der i længden gavner erhvervslivet. Naomi Klein bruger udtrykket "The Shock Doctrine" om tilsvarende fremgangsmåder, som er med til at give verden den økonomiske og politiske struktur, klodens rigeste nationer ønsker. En fransk kvindelig politiker mandede forleden til besindighed i forhold til Donald Trump, da han sikkert ville ende med at «tilgive» Europa med tanke på alle de våben, denne verdensdel køber i den amerikanske våbenindustri. Tænker man efter, er produktionen af våben næppe et princip, fornuftige mennesker ønsker et samfund bygget på.

Ja, det er sindssygt, og grunden til at vi tillader det, er at ingen tilsyneladende bevidst har ønsket det ondes teknik. Den er bare opstået – måske af mangel på det modsatte – moral? Lad os engang betragte det udtryk for at se, hvad det indeholder!

"Moralsk teknik"

Hvis der findes en ondskabens teknik i verden, hvad er så "det godes teknik"? Rudolf Steiner har som en af de få filosofisk søgt at godtgøre, at menneskets dybeste natur

faktisk er godt. Dette har han gjort i bogen "Frihedens Filosofi", hvor han bruger ord som "moralsk fantasi" og "moralsk teknik". Det sidste kan defineres som evnen til at erkende reelle menneskelige behov i omgivelserne, og så så konkret som muligt sætte de evner og talenter, man besidder, ind for at imødekomme disse behov. Når det sker, opstår der social varme og kærlighed.

Modsætningen mellem et samfund bygget på "det ondes teknik" og et samfund bygget på moralsk teknik burde være klar. I det første er det egoismen, i form af produktion knyttet til penge, der er den primære motivation, også selv om produktionen skal opretholdes ved kunstig skabelse af menneskeødelæggende behov. Lad os repetere: Protesearbejderne skaber ganske vist de proteser, der er behov for, men fra deres perspektiv er det produktionen af proteser, der har første prioritet, ikke forebyggelsen af de ulykker, der fører til, at folk har behov for disse proteser. Og på lignende måde fungerer store dele af medicinalindustrien – ikke befolkningens helbred, men derimod produktionen af medicin, har første prioritet, derfor kan befolkningens sygelighed fra et profitsynspunkt anses for at være gavnlige.

Et samfund baseret på moralsk teknik er et samfund som først og fremmest har indset det illusoriske, der er forbundet med dette, at alle arbejder for sig selv! Selvforsørgelsens myte stammer fra tider, hvor samfundene var mindre komplicerede, og hvor de enkelte derfor i højere grad var selvforsynende. Dette er ikke tilfældet med det moderne samfund. I dette hersker udstrakt arbejdsdeling, derfor arbejder alle i princippet for alle i dette samfund. Men kernen i at indse dette er også at indse, at erkendelsen af den udstrakte arbejdsdeling kræver en ny form for bevidsthed hos den enkelte. Vores måde at tænke på hænger stadig fast i fortidige instinktive mønstre, og der er en god del af – måske calvinsk? – slavemoral og stolt-

hed forbundet med forestillingen om, at vi selv tjener vores penge med henblik på ”selvforsørgelse”. Især mænd har vanskeligt ved at overvinde denne stolthed, derfor er det også særligt gamle patriarkalske, maskuline værdier, der har vanskeligt ved den omstilling, vi står over for.

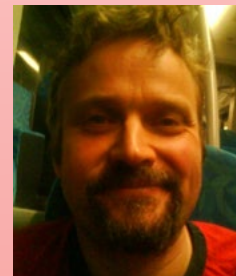
Angående bevidsthed: Mens “det onde” trives allerbedst i de uigennemskuelige samfundsstrukturers anonymitet, så synes “det gode ” altid at manifestere sig, når det enkelte individ træder i karakter. Et samfund baseret på moralsk teknik vil se motivationen i arbejdet både i arbejdet selv og i de medmenneskelige behov, det er med til at dække. I modsætning til «det ondes teknik», er der altså tale om en impuls, der udgår fra et individuelt bevidstgjort princip. Ved at forbinde arbejde og penge sløres denne bevidstgørende sammenhæng unødvendigt. Derfor skal denne forbindelse nedtrappes.

Hvordan dette konkret skal gøres er et afgørende spørgsmål. Det kan gøres dels ved indførelsen af det, der i folkemunde kaldes for “borgerløn” – hvilket er et lidt uheldigt udtryk, fordi der i sagens natur ikke er tale om “løn” for arbejde, men om en indkomst, der er arbejdsuafhængig – en grundlovssikret minimums- eller basisindkomst. Men det må ikke blot blive en statslig kompensation for lediggang. Et andet princip end aflønningen må blive gældende for arbejds motivationen. Sammen med en generel nedsættelse af arbejdstiden - den vil alligevel blive ”nedsat” i kraft af, at teknologien overtager flere og flere af de arbejdsopgaver, der tidligere har eksisteret - og erstatning af meningsløse jobtræningskurser med individuel coaching i at skabe arbejde (ved at kombinere sansen for omgivelsernes behov med egne evner og talenter, det har i lang tid været praktiseret i diverse frivillighedsorganisationer, hvor man skaber koordinatsystemer imellem de to parametre: menneskers tilbud om evner og menneskelige behov) kan den grundlovssikrede minimumsindkomst sikre overgangen fra et samfund baseret på det ondes teknik til et samfund baseret på etik og sund fornuft.

(*1): Se: Hannah Arendt: Eichmann in Jerusalem: A Report on the Banality of Evil 1963, Viking Press. Og: Über das Böse: Eine Vorlesung zu Fragen der Ethik | Aus dem Nachlaß herausgegeben von Jerome Kohn. Nachwort von Franziska AugsteinMünchen/Zürich, Piper

Publication Date: 2006 Se Ondskapens banalitet – Wikipedia «Arendt mente at Eichmanns ondskap under krigen egentlig ikke bestod av grunnleggende ødeleggelseslyst eller sadisme, og at han derfor ikke var et monster på den måten hun hadde forventet. Han hadde ingenting spesielt mot jøder, han fulgte bare ordre. Problemet med Eichmann var at så lenge statsmakten, lovverket og gjeldende normer dikterte hva han skulle gjøre, da syntes han selv at han, i praksis, ikke hadde noen personlig plikt til å ta ansvar for eller tenke over konsekvensene av hva han gjorde. Arendt mente at Eichmanns manglende oppfatning av de virkelige ansvarsforholdene i arbeidshverdagen skyldtes en sviktende evne til å tenke, en tankegang og en holdning som er vanlig for en skremmende stor del av en normalbefolkning.”

(*2): Kaj Skagen: Natt til dommedag, essays, Cappelen 1991

Lars Thor Smith, f. 1962 i København.

9 års skolegang i tysk-dansk skole. Tysk sprogdiplom II. Har konservatorieforberevende undervisning i klassisk klaver og musikteori i København. 2021-23 kurser på musiklinjen på Innlandets Højskole. Gennem årene hyppig deltagelse i kurser og billedkunst, også som udstiller. Tabrige artikler om litteratur, samfund og astrologi i tidsskrifter i Danmark og Norge. Er uddannet fagastrolog fra Den nordiske Astrologiskolen Oslo 2005-07 og har udgivet to bøger om astrologi.

JAK Fonden

Fonden blev stiftet i 1990 med det formål at virke for fremme af humanitet, tolerance og næstekærlighed i teori og praksis – såvel inden for som uden for Danmarks grænser. Hovedsigtet i den forbindelse er at give støtte til aktiviteter, der udbreder kendskabet til JAK's ideologi (Jord – Arbejde – Kapital), til fremme af økonomisk og åndelig frigørelse.

JAK-Fonden's stipendium

JAK Fonden har indstiftet et stipendium på kr. 15.000, som kan søges af studerende ved handelshøjskoler og universiteter i Danmark og gives til arbejdet med et speciale, hovedopgave eller anden tilsvarende skriftlig afhandling i forbindelse med studiet.

Opgavens emne skal omhandle, hvordan vi sikrer en bæredygtig og retfærdig samfundsøkonomi i fremtiden. Da finanssektoren spiller en voksende rolle for den økonomiske udvikling, søger vi især studerende, som ønsker at skrive om, hvordan vi skaber et finansielt system, der underbygger en bæredygtig og retfærdig samfundsøkonomi, baseret på demokratiske værdier.

Specialet/opgaven skrives på dansk, eller der foreligger mindst et dansk resumé af indholdet. Fondsbestyrelsen vil løbende tage stilling til, hvor mange stipendier der udbetales hvert år.

JAK Fonden har i 2023 ydet støtte til arrangementer indenfor JAK Danmark.

Ansøgninger

Ansøgninger til stipendiet indsendes senest 30. juni og 31. december, og Fondens bestyrelse vurderer derefter de indkomne ansøgninger.

Ansøgninger sendes til JAK Fonden
v/ Mads Andersen Velbæk
mav@mto-electric.dk

Arbejde

Af Endrik Maat.

Jeg er meget glad for mit arbejde - heldigt nok, for som biodynamisk gartner vil det jo være noget af en opgave at skulle ud ad døren hver morgen, hvis man nu ikke var glad for det... Samtidigt er jeg også glad for at arbejde - også ret heldigt, for gartnerarbejde kan være noget anstrengende...

Hver lørdag kører jeg med mine grøntsager til torvet, hvor de fordeles på bordene i forventning om at kunderne 'tager fra'.

Dette syn af alle disse friske grøntsager er frugten af mit arbejde - mit værk! Heri har vi de tre mest gængse 'definitioner' af ordet 'arbejde'. Betydningen af ordet arbejde er omdiskuteret og ikke ret klart. Dog fremhæves ofte at ordet er beslægtet med 'anstrengelser, møjsommeligt'.

Ifølge 1. Mosebog, var Adam og Eva, de første mennesker, ikke mere værdige til at leve i paradiset, hvor frugterne bare kunne plukkes fra træerne - at der også var en forbudt frugt iblandt dem - er nok en bisag i denne artikel. Sagen er at de kom ned på jorden - 'med møje skal du dyrke jorden... i dit ansigts sved skal du spise dit brød' - det lyder unægteligt som første gang, der skulle arbejdes på jorden...

Meget vand er løbet gennem åen siden, men for mit vedkommende er der ikke ændret meget - ja, jeg dyrker jorden og sveden pibler regelmæssigt frem. Uddrivelsen af paradiset og dermed det at skulle arbejde for sin føde, opfattes af de fleste nok som en straf pålagt mennesket. Har dette syn ændret sig gennem tiderne? 'Ora et labora' (bed og arbejde), 'Arbeit macht frei' (misbrugt

af Nazityskland), 'arbejdet er lønnen i sig selv', 'arbejde er ikke alt' - er nogle udtryk som opfordrer til eftertænkning.

Også arbejdets karakter har ændret sig gevaldigt gennem tiderne. Igennem mange årtusinder var menneskene i (stamme-) samfundene meget lige - alle deltog på samme måde i jagt eller dyrkning af jorden. I tidens løb opstod en arbejdsopdeling ud fra evner og muligheder - nybyggede mødre var sikkert fritaget for jagt, den vise ældre mand(m/k), blev tilgodeset af stammen, stenhuggeren fik lov til at dygtiggøre sig i sit arbejde med at skabe bedre pilespidser osv.

I takt med vores evne til dygtiggørelse og organisering opstod der hurtigt en samfundsopdeling i en herskende elite og 'folket'. Penge gjorde sin entre i forholdet arbejde-ind-sats-vare. Helt tydeligt bliver det i det gamle Ægypten med en øverste hersker/-præsteelite, forvaltningen med skrivere og skatteopkrævere mm, arbejdere, kvinder og bønderne, og nederst slaverne. Denne samfundets opdeling forefindes groft sagt den dag i dag.

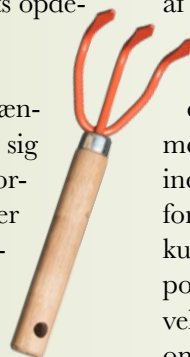
Fra den Græske oldtid til nutiden har adskillige tænkere, filosoffer, økonomer, gejstlige mm. gjort sig mange tanker om det at arbejde - hvorfor, hvornår, hvor meget osv. Allerede de græske filosoffer (Platon, Aristoteles) gjorde sig tanker om arbejde - contra ikke at arbejde. For dem var den herskende klasse fritaget for at arbejde; kun jagt, krig og andre lystbetonede gøremål var dem forudbestemt. Fysisk arbejde udelukkede muligheden for at dygtiggøre sig i videnskab, (teknisk-) udvikling, filosofi og kunst. Nogle af disse områder anses nu til dags som det ypperste (velbetalte) arbejde i nutidens samfund.

Den store Aristoteles taler decideret nedsættende om 'dem som arbejder'. I Romertiden udvikledes i høj grad den stadig højaktuelle handelskultur. Varer blev handlet,

fragtet, konsumeret. Pengene var ens over hele Romerriket og nærmeste omegn. I samfundet voksede en stor skare af mennesker, som blev fritaget fra det fysiske arbejde; handelsmænd, erhvervsdrivende, offentligt ansatte mm., frem. Slaver, som blev betragtet som ens ejendom, på lige fod med jord og bygninger, var arbejdsfolket.

Middelalderen blev præget af en mere broget arbejdskultur. Bondesamfundet, oftest knyttet til den voksende adelige herskende klasse, arbejderklassen som med tiden organiserede sig i diverse laug, og nogle ridder- og fritænker-ordener, som prøvede sig frem med præ-kommunistiske arbejdssammenslutningsformer. Dog var tiden domineret af den Romersk Katolske kirkes dogmatik om syndefaldet og arbejde, som en uundgåelig Guds straf. Det åndelige arbejde var forbeholdt præsterne og de inkasserede skriftestolens kontante betaling.

Fra den hellige Benedikt (ca. år 1200) stammer ordspøget 'Ora et labora' praktiseret indenfor klostermurene af diverse middelalderlige klostresamfund og -retninger. Formålet var at skabe ligevægt mellem den fysiske og den åndelige del af tilværelsen gennem faste bedetider afløst af arbejdstiden. Arbejdet blev ligeligt fordelt mellem klosterets beboere. Tvungne lange arbejdsdage, indlagt faste bedetider - hård kost i forhold til vore dages arbejdskultur. Dog blev klostrene populære, flere, større og velhavende. Og det omkringliggende samfund høstede de første erfaringer med en ny form for arbejde - velgørehedsarbejde! Sygepleje, fattighjælp, herberg...

Overordnet var forholdet til arbejde indtil her, defineret af den opfattelse, at det fysiske arbejdsliv stod i vejen for mere åndelige gøremål, og derfor var målet at frigøre sig mest muligt fra det.

Reformationen med Luther, Calvin mm. omdefinerede arbejdsbegrebet ret drastisk. Fra at være Guds straf, blev arbejdet nu betegnet som en hellig pligt. Fysisk jordisk arbejde fremelskede Guds velvillige blik på menneskene, som ville komme dem til gode, når deres liv var tilendebragt. At have et arbejde blev et mål i sig selv for det enkelte menneske.

S a m f u n d e t s udvikling og industrialiseringen har endnu engang ændret på arbejdsstrukturen. Fabrikernes indtog, og dermed en fremmedgørelse af arbejdernes tilhørsforhold til produktet og liberalistiske og kapitalistiske tendenser, har skabt en verdensomspændende arbejderklasse. Hundredvis af moderne filosoffer, fra den franske oplysningstids Rousseau, over Kant, Marx og Engels, Kierkegaard til nutidens Habermass, Sartre, Arendt mm. prøver at indkredse begreber som arbejde, indsats, værdi, indsigt, løn, medbestemmelse osv.

Vil vi være 'moderne' slaver? Skal vi arbejde mere eller mindre? hvordan skal betaling og indflydelse være? kan vi virkeliggøre os selv i vores arbejde? Store spørgsmål.

Den, som er ansat som børsmægler og ved et museklik skaber (fiktive) værdier for ejerne, er det et arbejde??

Hvordan skal vedkommendes aflønning være i forhold til husmoderens (m/k) eller rengøringsassistentens, som gør, at mægleren kan møde i et rengjort kontor, med nystrøget skjorte?? Er det lønnen, som bestemmer om, hvor, med hvad, hvor meget vi vil arbejde/tage på arbejde, eller er det interessen, begejstringen - eller noget helt andet

Nye arbejdsbegreber har vundet indpas: frivilligt arbejde, fritidsarbejde, velgørehedsarbejde, noget er betalt, andet ulønnet. Noget bliver set (produktion), andet er uset (kontor, konsulent), noget er underprioriteret (husligt- ofte kvindens, pædagogisk arbejde og plejeopgaver).

Mange af os har ingen forbindelse mere til den virksomhed, vi arbejder for - det er 'bare' et sted, vi henter pengene for at tilfredsstille vores materielle behov. I stedet for realiserer vi os i for eksempel frivilligt arbejde eller fritidsinteresser.

Kompleksiteten i vores samfund, nutidens selvrealiseringen tilsat vores materialistiske/-kapitalistiske-/profitbehov sprænger rammerne for en harmonisk udvikling af vores samfund.

Uligheden vokser, jordens tilstand forværres, det enkelte menneske bliver mere skrøbeligt. Kræver nuet/fremtiden noget andet/nyt. En ansats kunne være Rudolfs Steiners tanker om en opdeling af samfundet i kultur/åndslivet, retslivet og næringslivet. Kulturlivet omfatter uddannelse, forskning, religion, kunst. Her hersker frihed. Retslivet omfatter vores retsvæsen, love mm. Her er der lighed. Næringslivet er erhvervslivet - her skal der være broderskab. Jord, arbejde, løn, kapital skal ikke fordeles lige, men socialt/broderligt. Kapitalen skal ikke hobes op, men skal komme alle i samfundet til gode og skabe grobund for et frit kulturliv. Utopi?? Et sted skal vi jo starte...

Mit arbejde er ret konkret - pløje, harve, så, plante, luge, høste og sælge grøntsager. Dertil kommer andre opgaver: kontor, telefon, kunde- og medarbejderpleje, vedligehold - you name it. En stor del af dagen er jeg fysisk aktiv, men fra at være gartner er jeg nu en mere medarbejdende arbejdsgiver. En på en gang gammel og en moderne arbejdsplads. Heldigvis er det meste af mit arbejde synligt - det giver mig en følelse af at gøre noget og det gør mig selv synlig. Jeg lever i mit arbejde. Mange år i faget gør at 'hænderne ved, hvad de gør' - mange opgaver behøver jeg ikke mere at tænke over. Det frigiver overskud. Selvfølgelig det at dyrke grøntsager er ikke natur, men kultur. Men vores dyrkningsmetoder tager afsæt i og er i samklang med naturen. Som økologisk/biodynamisk gartner lever jeg i og med naturen og naturens rytmer, som lever i mig. Arbejdets rytme følger naturens rytme. At hengive sig i naturens og arbejdets rytme virker beroligende, og pludseligt opstår nye tanker, indsigt og aha-oplevelser...

Jeg er
heldig!!

Endrik Maater passioneret biodynamisk gartner i krop og sjæl. Født 1961 i Holland, virksom i Danmark siden 1983.

Biodynamisk gartner og leder v. Gartneriet Rødmosse ved Vejle siden 1989.

Hvad eller hvem er J.A.K.?

Vi indrømmer gerne, at hvis man ikke er medlem eller på anden måde har haft tilknytning til J.A.K., så er det jo blot 3 bogstaver, der kunne stå for alt muligt, men som står for vores værdibaserede forening, der virker for folkets og fællesskabets frihed, etableret af visionære mennesker for over 100 år siden.

For det første udtales J.A.K. som 3 enkeltbogstaver og altså ikke som ”jak”, og for det andet er det begreberne Jord, Arbejde og Kapital, der har lagt bogstaver til foreningens navn.

Men, hvad der ligger bag Jord, Arbejde og Kapital (kerneværdier fjernet her!) kan være mere diffust, den korte version kunne være, at:

- JORD – er alle de ressourcer i og fra naturen, som vi mennesker har til vores rådighed for vores aktiviteter
- ARBEJDE - er alle de aktiviteter og tiltag, vi som mennesker gør med de ressourcer, vi råder over
- KAPITAL – står for alle de resultater og værdier, der kommer ud af vores virke med jord, arbejde og os selv,

såvel på det økonomiske, materielle som det mentale og åndelige plan.

Hvad er J.A.K. Danmarks formål og værdier?

J.A.K. Danmark vil rejse en bevægelse for folkets åndelige, strukturelle, og økonomiske frigørelse, ved en respektfuld forvaltning af naturens ressourcer, individets værdier, kompetencer og ressourcer samt kapitalens hensigtsmæssige fordeling i samfundet.

Se mere på jak.dk

Arbejdet for forbundethed i en verden i opbrud

af Anna Toft Sandgaard og Anne Sofie Nielsen

Hvad er arbejde? Der er sikkert nogle ganske specifikke billeder og ord, der folder sig ud i dit hoved, når du hører dette begreb. Måske ord som løn, arbejdsplads og job spirer frem som nogle af de første associationer. Men hvad hvis vi bevæger os dybere ind i begrebet, skræller lag og støvede forudindtagelser af det, og bevæger os ind til dets - mulige - kerne?

Hvis man spørger ordnet.dk om betydningen af 'arbejde', beskrives det således: 'fysisk eller åndelig virksomhed som man udøver for at frembringe eller opnå noget'.

Og hvad er det, vi ønsker at frembringe eller opnå? Er det mon på tide at gentænke svaret på lige netop dette spørgsmål, i denne tid vi befinder os i i dag?

Hvor end vi ser os omkring spirer nye kriser frem: overflader krakelerer, mennesker mistrives og systemer, vi troede vi kunne regne med, falder fra hinanden. Imens hyler naturen fortsat - nu kun mere inderligt - efter vores omsorg, handling og revurdering af vores måde at indrette livet på. På samme tid udvikler AI sig hastigt, som en pokémon der for længst har overskredet og accelereret udover sine 3 udviklingsstadier. Verden, som vi kendte den, synes at gå mere og mere op i limningen. Effektive beslutninger, rationelle forklaringsmodeller og computerlignende kompetencer synes at prioriteres så højt, at naturens kald overdøves, og vi tromler videre i lige så højt tempo med telefonen i hånden og musikken i ørerne.

Midt i alt dette spejles et vigtigt spørgsmål tilbage i vores ansigter, når vi endelig stopper op og lytter:

Hvad er mening(en)?

Hvad vil det sige at være menneske i dag, og hvad ønsker vi at navigere efter?

Og netop, hvad er det vi ønsker at 'frembringe' og 'opnå' med vores arbejde?

I vores forståelse, er det blevet mere og mere tydeligt, at roden til de mange (hvis ikke alle) forskelligartede kriser er en grundlæggende idé om adskillelse: at vi er adskilte fra naturen, fra hinanden, og måske endda fra os selv.

Vores indre kompas har derfor peget os mod dets modstykke: at opleve, betragte og ære naturen som vores fælles fundament, væsen og udgangspunkt - og derigennem komme tilbage til vores indbyrdes forbundethed. Ikke blot på tværs af forskelle mennesker iblandt, men på tværs af arter, oceaner, vejrphenomener og bjergkæder.

Og gennem netop denne forbundethed hører vi alle til. Vi har alle en unik, vigtig rolle i det store, mirakuløse netværk af liv. Vores forskellighed er en gave, og den er ikke et tilfælde.

Disse ovenstående spørgsmål har været vores, Anna og Anne Sofies, ledestjerner igennem mange år. Det er spørgsmål, som har fået os til at bryde ud af traditionelle uddannelsessystemer, og i stedet etablere vores egen holistiske dannelse: med hjertet, forbundetheden og forundringen i centrum.

Vi har rejst mellem holistiske læringsprojekter i Europa, taget del i alternative globale netværk, samarbejdsprojekter på tværs af grænser og har fundet nye veje tilbage til etablerede uddannelser, hvorigennem vi bl.a. har studeret et semester på det progressive universitet Evergreen State College i Washington State sidste efterår.

Vores oplevelse på Evergreen blev blandt andet muliggjort gennem et generøst økonomisk bidrag fra J.A.K. fonden, som vi er uendeligt taknemmelige for. Evergreen er ikke et hvilket som helst universitet. Det er et sted, hvor oprindelige kulturers perspektiver æres og centreres, og naturen ikke opfattes som noget, der er udenfor os, men som noget vi er (en del af). Et sted, hvor poetisk viden, diversitet, fællesskab og kreativ skaben prioriteres, og hvor den studerende anskues som spirende changemaker i denne hyperkomplekse verden. Opholdet på Evergreen var en påmindelse om den glæde, som strømmer, når hver enkelt opmuntres til at omfavne deres forskellighed, som en uvurderlig del af - og gave til - helheden. Og vigtigst, en bekræftelse på hvorfor arbejdet for en verden, hvor forbundethed er udgangspunktet, er vigtigt i denne brydningstid.

Når vi bliver spurgt, hvad vores arbejde er, kan det være svært at give et kort og let fordøjeligt svar. For vores forståelse af arbejde er mere et spørgsmål om livsarbejde, end specifikke titler og stillinger. Vi kan godt give et konkret svar, som handler om at facilitere oplevelser af forbundethed, fællesskab og forundring for mennesker med og i naturen. Samtidig kan vi give et svar, der peger på at arbejde finder sted hele tiden, og ikke nødvendigvis kan afgrænses til binære opdelinger af 'have fri' og 'være på arbejde', men derimod et valg om at gå med hjertet forrest gennem denne verden, søgende at plante frø af medmenneskelighed, forbundethed og forundring.

Digt

lyt,
kan du høre
jordens hjerteslag
blandt al informationen,
der skriger på din opmærksomhed,
hvis du stopper et øjeblik?
kan du få øje på
den fremmedes mildhed,
jeres fælles hjerte-bankende menneskelighed,
idet hun spørger dig hvornår den næste bus går?

kan du mærke
stjernerne, havene, bjergene
syngte et sted
i dit indre
mens du venter på
der skiftes fra rødt til grønt lys?

jeg holder disse spørgsmål
nænsomt i mit hjerte,
mens du spørger

hvad arbejder du så med?
og jeg er ikke sikker på
hvordan jeg skal svare dig
med ord du forstår,
begreber du genkender
jeg arbejder for
forbundethed,
oplevelsen af at høre til,
at huske vores plads
i det store forunderlige
netværk af liv,
et strejf af magi,
at så fællesskaber på tværs
af kategorier,
siger jeg,

og tilfører ordene
'hjerter mission'
i håbet om
at du måske
vil forstå

du kigger forvirret
og spørg,
hvor min arbejdsplads er
og hvad tid jeg møder ind,
og hvornår jeg så har ferie,

og jeg
kan kun svare
at uventede møder ved busstoppestedet
er lige så vigtige
som timer brugt ved computeren
på at organisere og samle mennesker

og at venlighed, nærvær og forundring
ikke er opgaver
der nogensinde endeligt
kan krydses af en to-do liste
men en måde
at være i livet på

for fortjener livet ikke det?

vores fulde opmærksomhed,
et glimt af lys i vores blik,
at vi gør os umage med hinanden,
som det mindste
dette mirakel
af solopgange, vandpytter,
anemoner, stjerneklare nætter,
og målrettede to-benede væsener,
svævende på
en blå dråbe
et sted

midt
i den uendelige
stilhed

for fortjener livet ikke det?

at vi
strækker vores hænder ud
over vores egen individualitet,
og anerkender magien
der står foran os,
menneske, klokkeblomst,
bølge eller egetræ

Hvem er vi?

Vi faciliterer oplevelser, kurser og workshops med fokus på forbundethed, fællesskab og forundring for mennesker i og med naturen. Vi har igennem længere tid kaldt os Shimmering Wonder Club og kan findes på Instagram, hvor vores fremtidige arbejde også vil blive annonceret.

Anne Sofie Nielsen

Poet, naturterapeut og kunstner. Hun er forankret i økosamfundsbevægelsen og har en forfølelse for livets detaljer og humorens magi. Hun er en kommunikationshøj og har snart akademisk grad i Performance Design og Kommunikation.

Anna Toft Sandgaard

Idérig projektmanager, som over sig til daglig på Kaospilot uddannelsen i at skabe meningsfuld proces og ledelse, og at skabe projekter der har hjertet, magi, medmenneskelighed og naturen i fokus. Hun har en legende og sanselig tilgang til verden, som kan få et helt rum til at danse og synge.

Arbejdet, robotter og kunstig "intelligens".

Af Henning K. Thomsen

I kraft af menneskets kreativitet og opfindsomhed, har vi fået skabt mekanik, automatiseringer og robotter, der har effektiviseret processer og aflastet mennesket for slidsomt og monotont arbejde i en sådan grad, så vi i dag kun behøver at arbejde ganske få timer om ugen for at skaffe os de basale fornødenheder.

Tidligere var vores arbejde, for langt de fleste, manuelt arbejde, så kroppens bevægesystem og muskulatur blev stimuleret og holdt ved lige. I dag er rigtig meget af dette arbejde erstattet af automatik og robotter, og dermed finder en meget stor del af arbejdsfunktionerne i dag sted med os placeret siddende på en kontorstol foran en computerskærm, eller på et sæde med et manøvrehåndtag eller styringsprogram til en maskine. I dag overbelaster fysisk arbejde heldigvis sjældent kroppen, men det gør så til gengæld det stillesiddende arbejde. Som kompensation vælger en del forståeligt at frekventere et af de mange fitness- og motionscentre, der er etableret. Sammenhængen og konsekvenserne af forholdet mellem den lave fysiske aktivitet i løbet af arbejdsdagen og kroppens trivsel er både let forståelig og mærkbar, og motivationen for at kompensere for problemer eller smerter i kroppen relativt let at finde.

Anderledes og mere fatale konsekvenser kan brugen af kunstig intelligens, eller AI, som forkortelsen af Artificial Intelligence står for, få for os som mennesker, både for vores arbejdsbidrag til samfundshjulet men også for vores kompetencer og færdigheder.

I det private har vi taget AI til os i en grad, så termen; "min bedste ven" lidt spøgefuldt hyppigt bruges om dette nye. Vi bruger den til alt fra bageopskrifter, avanceret videnssøgning, skrivnehjælp, sjælesørger og dialog-ven. Svarene er ikke altid rigtige eller fuldstændige, men de serveres altid i en velformuleret og tillidsvækkende sproglig indpakning, for det er et af de centrale elementer i AI's programmering – at virke troværdig og overbevisende.

I min egen brug og udfordring af AI ved lidt mere komplekse emner, som f.eks. samfundet, dets magtforhold, pengesystem, energiforsyning etc. har jeg næsten konsekvent kunnet udfordre AI, så dets første velformulerede svar i bedste fald viste sig at være mangelfuldt og andre gange direkte misvisende, fordi det skulle have været givet med en række forbehold. Det vil sige, at hvis man ikke tager sig tiden, ikke har tiden eller ikke har den nødvendige indsigt til at udfordre de "svage" passager i et svar, så løber man videre med en halv vind.

Der er mindst 3 områder, hvor AI kan få mærkbare konsekvenser for os mennesker. Det ene er behovet for arbejdskraft, det andet er kvaliteten af og rigtigheden i de svar vi får, det tredje og måske alvorligste er, at vi med en ukritisk brug af AI har stor risiko for at degenerere vores intellekt, kreativitet, dømmekraft og ånd.

AI og arbejdskraften

AI's "evne" til at give hurtige svar og løse opgaver temmelig kvalificeret gør, at både det offentlige og virksomheder vil gøre maksimalt brug af AI i deres stadige

bestræbelser på at effektiviserer og spare. Medmindre væksten i forbruget følger med den øgede kapacitet, som AI skaber, så må effektivisering og besparelser antages at resultere i mindre behov for menneskelig arbejdskraft. I vores nuværende samfundskultur hænger arbejde normalt sammen med en indtægt, der giver en form for økonomisk frihed, så arbejdstagerne må have et ønske om, at der er arbejde nok af få. Lidt ironisk, så er arbejdstagerne selv med til at drive spiralen mod effektivitet, eller her måske rettere for at opnå lethed og bekvemmelighed, for vi søger jo selv de hjælpemidler, der kan lette og forenkle vores arbejde.

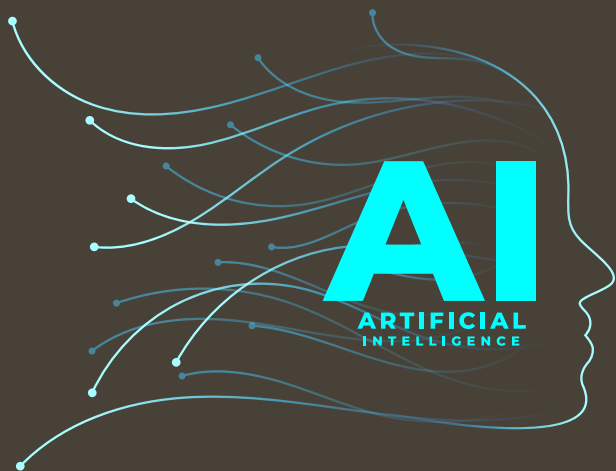
Frygten for at arbejdspladserne ville forsvinde, når ny teknologi gjorde sin entre, har eksisteret siden industrialiseringen tog fart. Udviklingen betød imidlertid, at arbejdet flyttede sig fra det fysiske/manuelle virke til kontorstole og sæder i maskiner, så der i dag – ifølge CoPilot – er ca. 35-40% beskæftiget med manuelt arbejde og ca. 60-65% er beskæftiget med kontor, administration, rådgivning o.l.

AI's indpas vil i høj grad tage arbejde fra den sidstnævnte gruppe og spørgsmålet er, hvad denne gruppes overflødige arbejdskraft så skal anvendes til – hvis de da skal arbejde med noget og ikke være arbejdsløse eller ”holde fri” hele tiden. For det er svært at få øje på arbejde eller opgaver, der kan erstatte de arbejdsfunktioner, som brugen af AI vil overflødiggøre. Og findes – eller opfindes det, så den samlede beskæftigelse bibeholdes i samfundet, så vil spareøvelsen først have effekt, hvis den oprindelige arbejdsstyrke frembringer mere, som forbrugerne/samfundet derefter vil efterspørge.

Hvis man et øjeblik gør sig det tankeeksperiment, som nogle teknologifanatikere mener er fremtiden, at robotter og kunstig intelligens udfører alle samfundsfunktionerne for os, så vi ikke skal gå på arbejde, så skal vi vel alligevel have en indkomst – medmindre vi er beboere i

et system med alt betalt. I den situation, hvor vores potentielle arbejdskraft ikke længere har nogen værdi for samfundet/fællesskabet, kan næste sparetiltag vel være at spare mennesket væk – det er en ret simpel ligning, som AI uden besvær vil kunne udregne!

Det kan lyde bagstræberisk, men den udvikling, der er i gang, er fundamentalt umenneskelig. Ikke p.g.a. teknologi, robotter og AI i sig selv, men fordi formålet og brugen ubevidst er gennemsyret af foragt for menneskelige værdier, menneskelighed, ånd og naturen.

Vi mennesker besidder evnen til empati, omsorg og næstekærlighed, måske tilsvarende andre arter. Men herudover besidder vi en unik skaberevne og kreativitet, som har bragt os til hvor vi er i dag. I denne proces har vi ubevidst ladet os afskære fra at bruge vores evner til naturlige og menneskeverdige formål, på bekostning af forbrug og deraf mange timers nødvendigt arbejde. For med et reelt ugentligt arbejdsbehov på 8-11 (*1) timer for at dække vores basale fornødenheder, inkl. bolig, burde der være rig mulighed for at udforske og udvikle vores evner, have menneskeligt overskud og pleje fællesskaber på en afslappet, dynamisk og livsbekræftende måde.

Kvalitet og rigtighed i svar fra AI.

Som nævnt tidligere, så skal svar fra AI tages med et gran salt, uanset den fejlfrie indpakning. Men der er måske grund til yderligere bekymring eller opmærksomhed, for i betragtning af, hvor ukritisk vi kan lytte til og se politikeres, eksperters og mediernes til tider fejlagtige udlægning og dækning af emner og begivenheder, så vil AI være en version på steroider af dette. For indpakningen hos AI er langt mere perfekt og sammenhængende, også hvor svaret er utilstrækkeligt eller forkert. Et panel i radioen – jeg husker ikke hvilket program eller kanal – udfordrede AI, der kvitterede med et vellydende svar, hvor der bl.a. blev henvist til nummererede rapporter og anden ekstern dokumentation. Da panelet så gravede ned i disse referencer, eksisterede flere af dem ikke. AI havde ganske enkelt selv opfundet deres eksistens, fordi AI ved, at referencer virker overbevisende. Dette nævnt for at anskueliggøre hvor kritiske vi bør være, selv om det lyder perfekt på overfladen.

AI's svar bygger på bidrag fra menneskets kreativitet og skaberevne, og hvis mennesket pacificeres til fordel for AI, så vil menneskets bidrag ikke længe være fundamentet og så går AI så at sige i selvsving uden at få tilført ny kreativitet – så kan fordummelsen og enfoldigheden blive total.

AI og menneskets intellekt, kreativitet, dømmekraft og ånd

AI kan svare os på næsten alt, den har i alle tilfælde altid et velformuleret og tilforladeligt svar, og den bliver dygtigere og dygtigere dag for dag. Men hvis vi ikke er bevidste om og kan skelne imellem, hvornår vi får brugbar hjælp, og hvornår den overtager og dermed overflødiggør vores evner, kompetencer og dygtiggørelse af disse,

så er vi på vej til at degenerere vores humane særkende.

AI bruges også massivt til at producere billeder og videoer. Noget kan virke ganske berettiget for at vise noget funktionelt eller oplysende, når kilden ellers oplyses, men mængden af kvalmende sekvenser om nuttede dyr, fatale katastrofer og belastende billeder og videoer med kendte mennesker i situationer, de aldrig har været i, vil – for den ukritiske – kunne resultere i, at vi vænner os til at betragte en kunstig verden og derfor kan miste endnu mere af evnen til at skelne sandt fra falsk – virkelighed fra fiktion.

AI er en genial søgemaskine. På ingen tid kan den trawle nettet for informationer og relaterede oplysninger, der kunne have taget dage eller uger selv at skulle fremskaffe, så at AI kan spare tid er åbenlyst. Nemheden og hurtigheden betyder så også, at vi spørger AI om ting, vi ellers blot ville have konstateret ikke var vigtigt nok til, at vi selv ville have brugt tid på det. Det kan være tilfredsstillende i øjeblikket, men samtidig så kommer vi også til at skulle forholde os til mange flere informationer og viden end ellers. Om det er positivt eller negativt afhænger måske af måden, vi bruger den mulighed på.

AI's programmerede kapacitet til at formulere noget skriftligt er imponerende. Har man genereret en lidt ro-

det tekst med de formuleringer, facts og informationer, man gerne vil formidle, og beskriver formålet og målgruppen for AI, så kan den på rekordtid servere et absolut velkvalificeret forslag. Er man i tidsnød, eller ganske enkelt bare ikke evner den disciplin, så kan det virke berettiget, men bliver det en vane at lade AI stå for f.eks. den del, så vil vores egen evne til at formulere, reflektere og skabe blive degenereret, som en muskel der ikke bruges. Og udadtil må formuleringer komme til at mangle det personlige og humane autentiske touch, der kendetegner afsenderens stil og ånd, hvorved f.eks. forfatteres skriftlige stil og kendetegn ville forsvinde.

AI, mennesket og fremtiden.

Medmindre jorden rammes af en geomagnetisk storm, der tilintetgør elektriske kredsløb og data, så er AI nok kommet for at blive og så skal vi, som med så meget andet, lære at omgås og benytte det med fornuft og til gavn for menneskeheden og naturen. Hvis vi sanseløst gør brug af AI, vil vi fortsætte den kurs mod menneskelig åndsforladthed, der har været fremherskende i mange

årtier. Modsat, selv om det ikke fremgår af nyhedsstrømmen i medierne, der reelt næppe aner noget herom, så tyder en del på, at der en åndsrejsning i gang på jorden, en autentisk og oprigtig søgen og fornemmelse af, at vi mennesker er en del af et åndsnetværk forbundet med skaberintelligensen eller talentkernen.

For agerer vi i de nye teknologiske muligheder, i kontakt med denne åndskraft, så vil vi formodentlig helt naturligt nære det potentiale, vi er sat på jorden med. Så vil vi, i det private og i fællesskaber, pleje, vokse og udvikle os i forhold til bl.a. skelnevne, kreativitet, visdom og ånd, som gik vi et særligt træningscenter for disse potentialer.

P.S.: Denne artikel har IKKE være gennem AI :-)

*(*1) Spørgsmål til Copilot: "Hvor stor en andel af vores ugentlige arbejdstid går teoretisk til produktion af basale fornødheder som tøj, mad, varme og strøm?"*

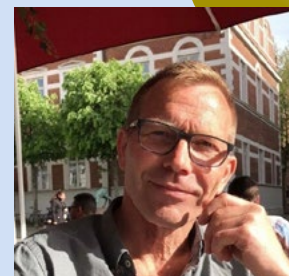
Svar fra CoPilot: Ca. 20–30 % af vores samlede arbejdstid går teoretisk til at producere mad, tøj, varme, strøm og basal bolig. Resten af arbejdstiden går så til alt det andet: service, administration, finans, kultur, teknologi, luksus, offentlige ydelser, militær, reklame, osv.

Henning K. Thomsen.

Ånd, sind, tro og innovation har altid interesseret mig, og i 2019 - i forbindelse udrulningen af 5G - indså jeg, at der var centrale forhold i samfundet, der ikke blev håndterede redeligt. Jeg er nu aktiv i flere samfunds-visionære netværk og fællesskaber.

Jeg er fra 59' og bor på landet i det østjyske, og har drevet egen B2B-virksomhed i over 30 år.

Min udd.faglige baggrund er håndværk og ingeniør.

Modsatninger, magt og værdisystemer

Af Martin Pedersen

Til J.A.K.'s sommermøde på Kristi Himmelfartsdag 2025 havde jeg fornøjelsen af at dele nogle tanker om jord, arbejde og kapital i forbindelse med det industrielle fødevarer-system og vores fornemmelse for landskab.

Det var en dejlig dag med gode udvekslinger og en – for mig i hvert fald – nyttig, kollektiv refleksion over både noget faktisk (data der viser hvor forfærdeligt det industrielle fødevarer-system er for jord, krop, samfund og planet) samt nogle mere spekulative strøtanker om den måde, vi ofte bliver fanget mellem modsætninger, hvor begge sider tilsyneladende rummer en snert af “sandhed”.

Modsatningernes politik

Mange vil føle, at det på en måde giver mening, når fx. de såkaldt højreorienterede siger, at en velfærdsstat kan holde mennesker tilnærmelsesvist kunstigt i live; at den kan lade folk gå med krykker hele livet, fordi det (fra det perspektiv) ikke ses som befordrende for menneskers egen udvikling – socialt og spirituelt – at blive båret på

hænder og fødder. Man skal da lære at klare sig selv, ikke sandt? Stå og gå på egne ben.

Modsat, som den såkaldte venstrefløj svarer, lever vi i et system, der rutinemæssigt marginaliserer og ekskluderer, og som udøver mental og fysisk skade på mange mennesker; derfor bliver det moralsk set et kategorisk imperativ at hjælpe dem, der står for skud. Det manglede da bare.

Begge sider appellerer på hver sin måde til både mit hjerte og min hjerne – men jeg sidder tilbage med en utilfredshed i maven. Noget er vist galt. Når jeg tænker det igennem, ser jeg et splittet samfund, som er splittet, netop fordi begge sider hver især både har ret og uret; og fordi begge (paradoksalt) bidrager til, at systemet fortsætter. Den laveste fællesnævner dirigerer. Der bliver systematisk, hele tiden, uden ende, ofret med mennesker på vækstens og fremskridtets alter; og samtidig får mange ikke en reel chance for at være deres egen lykkes smed, fordi staten binder dem på mund og hånd med krykker og kontanthjælp.

Kort fortalt bevares den strukturelle ulighed: der sættes plaster på sårene, symptomerne behandles kosmetisk, mens årsagerne forbliver forankret i fundamentet. Mudderkastningen mellem politiske ståsteder fortsætter som et absurd teater, der forleder forestillingskraften væk fra det fokus, som er nødvendigt: et opgør med systemets kerneprincipper og grundværdier.

Et andet eksempel – strukturelt lidt anderledes, men med et ekko – er mudderkastningen mellem (mere eller mindre uddannede) mennesker, der omfavner henholdsvis kimteori og terrænteori om smitsomme sygdomme. Begge holder fast i deres historiefortælling om, hvordan “man bliver syg”.

Kimteori og terrænteori peger i hver sin retning, men er nok to sider af samme sag. Kimteori fremhæver, at bestemte sygdomme kræver bestemte smitstoffer: uden disse udefrakommende “agenter” vil ingen infektion forekomme. Terrænteori fremhæver, at udfaldet næsten aldrig bestemmes af noget udefrakommende alene: om man bliver syg, hvor syg man bliver, og hvor længe det varer, afhænger af “terrænet” – kroppens barrierer, immunregulering, mikrobiom, ernæring, stressbelastning samt de sociale og materielle vilkår, man lever under. Dertil kommer den måske ubehagelige, men enkle observation: mikrobiomerne rummer hele tiden ’farlige ting

og sager’, og i vores habitat findes mange patogener, som oftest ikke gør nogen syge.

På vej mod komplementaritet?

Begge teorier giver mening, men ingen mening giver det at insistere eksklusivt på kun den ene forklaring. Tænk her også på fysikkens idé om, at lys både kan beskrives som bølge og partikel. Disse to forklaringer er ikke umiddelbart kompatible, de er modsatrettede, men alligevel begge meningsfulde beskrivelser, der er gensidigt berigende, som beskrevet i Niels Bohrs princip om modsætningers komplementaritet. Til sammen danner de et helhedsbillede.

Hvad er så tabt i mudderkastningen mellem modsætninger, ofte sat op med simplistiske, populistiske intentioner, og de resulterende vrangforestillinger?

Det kunne fx. være det helhedsorienterede begreb ’syndemi’, som peger på, at udbredelse og dødelighed i epidemier og pandemier ikke kan forklares ud fra smitte alene, men må forstås gennem samspillet mellem flere sameksisterende sygdomstilstande og de sociale, økonomiske og kulturelle forhold, der strukturerer befolkningers sårbarhed. De forhold inkluderer, men begrænser sig ikke til velstand eller fattigdom, boligforhold, mobilitet, arbejdsvilkår, uddannelse, adgang til behandling og social marginalisering.

Tænk hvis Covid-19-epidemien havde givet anledning til fælles front i et opgør med klassesamfundet.

Mange andre modsætninger udspiller sig omkring os på lignende vis og efterlader os med vrangforestillinger, hvor hverken det ene eller det andet synes rigtigt, samtidig med at begge dele i det rigtige (eller forkerte) øjeblik virker troværdigt. I vrangforestillingens rum kæmper man for sin fornuft, eller kobler helt fra med en konklusion om samfundet og dets elite som totalt utroværdige.

Kaninhuller og 'sandheder'

Folket "i midten" står ofte magtesløse og søger derfor alternative videnssystemer og ideer, der kan udgøre gode – ja, nødvendige – subkulturer, som bevarer alternative visioner, værdier og drømme, der holder den dominerende kultur ved ilden. Desværre findes der i rummet mellem modsætningerne også kaninhuller, der misleder og som, selv når de virker samfundsundergravende eller revolutionære, forleder opmærksomheden fra de egentlige problemer. En konspirationsteori kan ligefrem medvirke til, at visse ondskabsfulde projekter får friere spil, fordi folk ved deres fulde fem ikke vil forbindes med netværk og ideer, de oplever som værende alt for langt ude på det mentale overdrev.

En, som ofte får på hatten, er Bill Gates. Hans aktiviteter i Afrika og andre steder – som aktivist for bestemte landbrugsmodeller med giftige kemikalier og genetisk modificering – bliver for mange sværere at forholde sig kritisk

og analytisk til, hvis det, så snart samtalen falder på ham, erklæres, at han er et firben fra det ydre rum.

Modsat er det måske ikke så mærkeligt, at Bill Gates og andre med betydelig magt i det globale finansielle og politiske spil får det prædikat, for det kan udfordre én at lede efter det menneskelige i de visioner og handlinger, de lægger for dagen. Som metafor kan det give mening, at kalde den slags magtmennesker for rumvæsener; som uomtvistelig sandhed er det mindre befordrende for mental balance og en sund debat. De er nok også bare mennesker, som formentlig elsker deres børn og har empatiske venskaber med sympatiske mennesker omkring sig. Det vil jeg da håbe for enhver.

"Uomtvistelige sandheder" er i øvrigt et stærkt udtryk – og i det hele taget problematisk. Den naturvidenskabelige tilgang til virkeligheden er for mange gennem det 20. århundrede blevet ophøjet til en sandhedsmaskine, der optager en plads, som den tunge, hierarkiske, patriarkalske kirke tidligere havde.

Her har vi endnu en mentalt destabiliserende modsætning: hvorfor kan vi ikke blive enige om, at både mystiske, magiske, mangfoldige forklaringsmodeller og såkaldt rationelle, moderne forklaringer kan eksistere side om side og være komplementære – snarere end brændstof for splid og magtkamp? Den ene finder måske resonans gennem et mikroskop, den anden gennem meditation.

Hvad er penge?

Det var en lille rejse tilbage til nogle af de tanker, vi delte til sommermødet. Nu vil jeg gerne slutte med en ny, spekulerende rejse ind i fantasiens verden, som jeg håber, vi får en chance for at tale videre om en anden gang: Hvad er penge?

Som sagt er jeg ikke den store tilhænger af Sandheder, selvom jeg dog anerkender, at man bliver våd, hvis man falder i vandet, og at æbler falder nedad, hvis træet giver slip på dem. Derfor skal det følgende – som det ovenstående – tages med et gran salt eller to. Måske vi får anledning til at komme nærmere ind på det næste gang, vi (forhåbentlig) ses:

De fleste af os møder penge som noget selvindlysende: et tal på en konto, en pris i supermarkedet, et lån, en pensionsopsparring. Men så snart man spørger helt enkelt "hvad er penge?", glider svaret væk fra mønter og sedler og over i noget mere grundlæggende: et system til at måle, lagre og udøve krav. Penge er ikke kun et neutralt byttemiddel; de er også en social teknologi, der organiserer relationer mellem mennesker, ting og institutioner – og som ofte gør magt stabil, usynlig og dagligdags.

Det finansielle system kan forstås som en arkitektur, hvor lag bygges oven på lag: fra materiel, fast ejendom og andre fysiske aktiver til investeringspapirer, derivater og virtuelle værdier. Gennem denne arkitektur fordeles magten i samfundet.

Magtens centrum

Men hvor begynder det hele? En antropologisk historiefortælling peger på 'gildet' som en tidlig magtkerne i omstillingen til civilisationens æra: evnen til at samle, omfordele og iscenesætte overflod. Kun den som med succes kan samle sammen, rage til sig, kan også

holde hof. Læser man boligannoncer kan man stadig fornemme denne form for kulturel og social status, for hvem er ikke stolt af sin renoverede lade, som nu er gildesal?

Dengang mennesker væsentligst var jægere og samlere, da var centralt lagret værdi sikkert ikke særligt relevant. I et statsamfund ser det pludselig helt anderledes ud. Det er karakteristisk for civilisationsmodellen, at værdier og materialer er centralt reguleret; og de mønstre, de flyder eller bliver tilbageholdt i, bliver således altafgørende for magtfordelingen i det gældende samfund. Og i hjertet af staten som social organisationsform finder vi korn.

Staten centraliserer magt i et kornbaseret regime med pløjning og andre ekstraktionsmekanismer – herunder beskatning, gæld og løn(slaveri) – som stabiliserer en elite øverst og holder de mange nederst ved hjælp af et monopol på legitim fysisk vold.

Korn bliver en vægtig valuta, fordi det er let at tælle, relativt holdbart og derfor let at registrere, opkræve og beskatte. Det bliver derfor til mere end bare korn, det bliver til magtens målestok: fx. var en tønne land en gang det areal, man kunne tilså med én tønne hartkorn.

Penge som virtuelt korn

Ud fra denne frie fortælling kan man formulere en spekulativ idé: penge kan forstås som virtuelt korn – i sin grundform er penge en abstrakt, administrerbar enhed, der ligesom korn kan

lagres, måles og kræves ind. Penge bliver, som korn var, en målestok for magt og status. Olie og data kommer senere til som lignende systemer.

Fra landbrugets plov til de mest uigennemsigtige finansielle derivater – som subprime-krisen i 2008 er et eksempel på – opstår der et næsten uendeligt lag-på-lag-system af magtfordelende værdisystemer. Kun den, der har råd til en dygtig skatteadvokat, kan navigere i dets kompleksitet, men det bygger på et simpelt materielt eksistensgrundlag, som er med til at fastholde samfundets struktur. Dermed kommer vi til syvende og sidst tilbage til fødevarer-systemet. For det bliver uhyggeligt konkret, når man tænker på, at vort daglige brød derfor er med til at reproducere systemets logik og holde verdenssamfundet fastlåst i et spor, der tilsyneladende fører mod afgrunden.

Martin Pedersens baggrund er usædvanlig alsidig, og inkluderer bl.a. virke i transportbranchen, et sabbatår som opdagelsesrejsende rundt i verden, især i Asien, samt BA/MA-studier på Lancaster University School of Independent Studies og en Ph.d. i politisk retsfilosofi. Martin har konceptualiseret og drevet et gæstehus i Ardèche, hvor der blev serveret forskningsbaserede kostplaner for mennesker med såkaldt uhelbredelige sygdomme, og var bl.a. med til at grundlægge en ny forskningsretning: medicinsk agroøkologi, på Centre for Agroecology, Water and Resilience på Coventry University

Sikkert fodfæste
- til mennesker i bevægelse

STABIL

R I S T E

STABIL-Riste.dk

kun salg til virksomheder

elmebech aps
e

Henning Bech Frederiksen

Rådgivende civiløkonom, HD

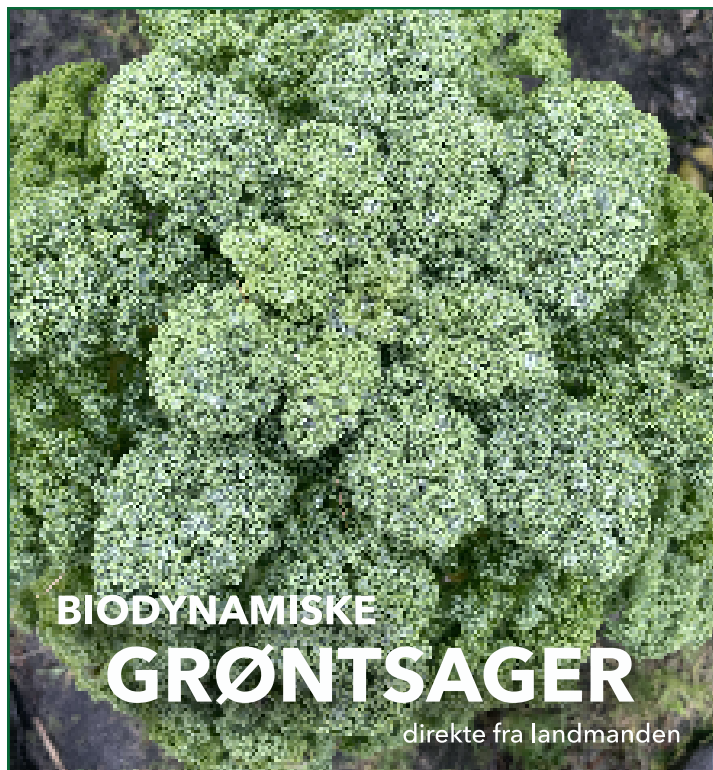
RÅDGIVNING - REGNSKAB - REVISION

Bjelkes Allé 17A, 1. - DK-2200 København N

Telefon: + 45 32 95 94 03

Mobil: + 45 21 20 94 04

hbf@elmebech.dk

BIODYNAMISKE GRØNTSAGER

direkte fra landmanden

I samklang med jorden dyrker Karl Henning livskraftige grøntsager, der kan mærkes.

Kartofler, Gulerødder, Porre og meget mere

Gårdbutikken er som udgangspunkt altid åben
Men vil du være sikker, så ring eller sms din bestilling.

KARL HENNING^S
BIO GRØNT

Højbo | Nordlundvej 105 | 7330 Brande
4116 4842 | info@karlhenning.bio

www.karlhenning.bio

**Overskud
på kontoen**

**Overskud
til livet**

**Overskud
til fællesskabet**

midspar.dk/faellesskab

 **MIDDELFART
SPAREKASSE**

J.A.K. Danmarks mission

er at rejse en bevægelse for folkets åndelige, strukturelle og økonomiske frigørelse. Frigørelsen skal ske ved respektfuld forvaltning af:

Jordens og naturens ressourcer

Arbejde - individets virke, ressourcer, kompetencer og værdier

Kapitalens hensigtsmæssige fordeling i samfundet.

Se mere på jak.dk

Med et medlemskab støtter du J.A.K's arbejde for folkets menneskelige og økonomiske frigørelse, og et bedre og mere retfærdigt samfund. Du får adgang til spændende arrangementer og fællesskaber omkring ånd, menneskelige værdier, frihed og ansvar i forhold til Jord, Arbejde og Kapital, og deres virkning og funktion ind i samfundet.

Du modtager ligeledes dette J.A.K. - blad og nyhedsbreve.

Du kan tegne medlemskab via vores hjemmeside: jak.dk eller ved henvendelse på info@karlhenningbio.dk eller mobil 41 16 4842

- og så modtager du i øvrigt også bogen
”JAK - en bevægelse i og med tiden”.

Bliv medlem af J.A.K Danmark

275,- /årligt